Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 18 январь, 1975 шу. • № 8 (5453). • Мах 2 кеп.

«Салют-4»: программагlа лел болх

Наькъа управлене центр. 16 январь. (ТАСС). «Салют-4» яхача орбитальни Iилман станце тIа пхелагIа ди доаккхаш шоаш болаш Iилма-технически тохкамий аргIанагIа цикл чакхъяьккхай космонавташа Губарев Алексеей Гречко Георгей.

Станце тIа эксперименташ йолаеннай лаьттан тIарча аппаратура тIакхача низ боацаш долча электромагнитни излучене спектора доакъошка Маьлха активни процессий физически лоаттами Лаьттан ионосферей Iомаяра.

Болх мишта бу хьажа массехказза йолаялийтай маьлха телескоп, хьаккхьчай ультрафиолетови зIанзрашка Маьлхах дувлача сийгий чIоагIал белгалъеш йолча спектрографо беча балха эггара хьалхара результаташ.

Орбитальни станце тIа оттаяьча Iилман аппаратураца я рентгеновски ши телескоп. Наькъа программагa хьежжа цхьан телескопа новкъосталца бустамаш даьхад сигаларча тедаех хьаювлача зIанарий.

Лаьттанна т' тIоллархоа лакхера атмосфера дIахо Iомаяр духьа космонавташа йистай цуп температура а хIаьта иштта нейтральни газей плазмай характеристикаш а.

Медицински экспериментий программагIа дIахо даьд хьалхагIа дIадоладаь хинна дегамиай система комплексни тохкамаш боарам оттабаь физически мухьаши къаьстта вакууми костюми юкъе а йоалаеш.

Станце тIарча системаша болх боаррамагIа бу. Новкъосташка Губаревгеи Гречкогеи дика хьал да. «Салют-4» яхача станце тIара тохкамаш дIахо деш да.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА IV ПЛЕНУМ

ПРОИЗВОДСТВА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЕ, БАЛХА ДИКАЛ ТОАЕ

ХьалхагIа хоам баь хиннача тайпара, укх шера 14 январе КПСС Нохч-ГIалгIай обкома аргIанара, IV пленум хилар. «КПСС ЦК декабрьски (1974 шера) Пленума итогаши областной партийни организаце декхараши» яха доклад йир обкома хьалхарча секретара **С. С. Апряткина.**

ДIадаха шу чакхдоалаш хиннача КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленумеи нийсазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета шоллагIча сессеи, аьлар докладчика, итогаш яьй пятилетка диъ шера план кхоачашъяра, керттера декхараш белгалдаьд из толаме чакхъяккхара. Пленуме дIаьхха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева. ДIадахача диъ шера керттера политически итог сенах латт аьлча, из латт, бIарччача вай мехка халкъа боахам боаррамагIа дегIаухилга Iалашдаь, коммунизма материально-технически база хьаяра тIулакха дIахьалхашкахьа боккха гIа баькхa хиларах.

Вай мехка экономика дегIакхувлара юкъе лаца доагIаш дола дакъа лоац Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша. ДIадахача диъ шера планал совгIа 40 миллион сома маьха промышленни продукци арахийцай, дикка дукхагIа арахец фенол, спирт, полиэтилен, цементировочни агрегаташ, тракторни прицепаш, электрографически машинаш, тIехана хьа дувхаду пазата барзкъаш, консерваш, продукце дуккха кхыдола тайпаш. Хьал а яь болх бе йолаялийтай керда производственни мощносташ, цу даькъе: газ чакхйоахача завода хьалхара аргIеи цементни заводи, тIа а нийца, толаме кхоачашъеш я мехкдаьтта доаха моттигаш кийчъяра комплексни схема, болх бе йолаялийтай БоргIапе мехкдаьтта доаллача моттигера дожимни компрессорни станци, «Горскнефть», «Старогрознефть», НГДУ-ра тIоанашка давлени лоаттаю объекташ, «Октябрьнефть», «Старогрознефть НГДУ-ра центральни трапной установкаш, А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводера дизельни доагорашта карбамидни депарафинизаци ю установка.

Арахецача продукце дикал тоаяра тIаберзабаь болх чакхбаьккхаб промышленносте. Цу юкъа паччахьалкхен дикала Знак енай мехкдаьтта чакхдоахачеи химически промышленносто хьаеча продукце 16 тайпана, яйгача промышленноста 16 изделена, кхачан промышленноста шиъ изделена, машиностроене цхьан изделена.

НийслагIча пятилетка къоастамбеча шера продукцена реализаци яра объема план 101 процент кхоачашъяьй республика промышленносто. Оттаьча заданел совгIа 18 миллион сома продукци кхаьчай мехкага. Кхоачашъяьй изделеш хьаярга дIабода мах лохбара план а.

Тахан, 1974 шерен нийслагIча пятилеткех дIадахача диъ шерен промышленни производство дегIаяра итогаш ювцача хана, мадарра дувца доагIа кхоачамбоацараши кхоачашдаьза диса декхараши. Республике кхоачашъяц промышленни производства объемашта, къахьегама овсарле лакхъяра, цхьадолча кхыча технико-экономически хьокхамашта оттаяь пятилетка заданеш.

КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленуме дийцар, промышленноста перспективни, пайда дукхагIа луш дола доакъош сихагIа дегIаккхувлара хIанз а массанахьа уйла гIаяхийтац яхаш. Цига дийцар мадарра ала доагIа вай республиках а. ХIанз укх сахьата мела лел мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химеи производственни мощносташта реконструкци яреи уж хьалъяреи гIулакх.

Вайцига дIаяьхаяц болх беш йолча оборудованех пайда во эцаш йола моттигаш. Масала, республика машиностроенерча станочни парко сменноста коэффициент 1,2—1,3 а йолаш болх бу. Металл тедачеи кузнечно-прессовни оборудоване къаьст-къаьстача группаех пайда эцара коэффициент лоха я.

Пхе шера плана Директивай контрольни цифрашка оттадаьд дукхагIа хьаеча ерригача продукцех 80—85 процент къахьегама овсарле лакхъяра чотах хьаелга. Къахьегама овсарле лакхъяра къаьстта йоккха программа оттаьй пятилетка чакхйоалача шера. Цхьабакъда республикера диълагIа дакъа предприятеш цхьанна а шера лоархIаяц из лоархIаме хьокхам кхоачашбарах. 46 процент гаргга предприятеш тIехьаюс къахьегама овсарле лакхъяра темпашта пхе шера план кхоачашъяра. Эттара дукхагIа тIехьайисай «Красный молот», «Трансмаш» яха заводаш, хIамаш тегача производствай объединени, А. Шерипова цIерагIа НПЗ, «Грозэнерго» управлени, Грозненски аьшкабетонни конструкцей завод.

Вай республика хьалашка къаьстта лоархIаме да болх беш йолча производствашта реконструкци яр. Из болх дика лелабу СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбинате (директор нов. Л. И. Шилов, парткома секретарь нов. А. М. Космин) Комбината паркомои кулгалхошеи, болхлой творчески хьинар дегIа а кхувлаш, къаьстта уйла тIайохийт толашагIа йола опыт Iомаяраи юкъекхахьараи, болх беш йолча цехаштеи производстваштеи планагIа реконструкци яра, низ болашагIа йолчеи хIанзарчеи оборудованеца къаьнаръяр хувцара. Цо йиш хилийтар, мадарра аьлча, капитальни гIирсаш хьалдеи керда мощносташ болх бе йолаялийтеи ца езаш 4 шера товарни продукци 23,3 процент дукхагIа арахецеи къахьегама овсарле 30 процент совгIа лакхъеи. Реконструкци пайдана хилар бакъду «Красный молот» яхача завода болат лоаладеча цеха коллектива балха опыто а.

ХIаьта а республикера дуккха предприятеш цу дешашка дIахьажац. Реконструкци яра балхаш мела лел кхачан промышленносте, машиностроене, мехкдаьтта чакхдоахача. ВIалла бокъо а йоацаш тIехьаьыннай «Трансмаш», «Автоспецоборудование», йий доаккхача, кхыча заводий реконструкци.

Къахьегама овсарле лакхъяра лоархIаме резерв я йовш йола балха ха кIезигьяри болхлой кадраш-шоай балхаш тIа чIоагIа лоаттаяри. Даьча лоархIамаша хьахьокх, балха ха йовр бахьан долаш промышленни предприятеша хIара шера итташ миллионаш сома маьха продукци хьа ца йоаккхаш юташ хилар.

КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленуме Л. И. Брежнева даьча къамаьла тIа белгалдоаккх, экономика лакхъялара, дIаухийта материалаши къахьегами кIезигбара, ерригача общественни производства эффективность лакхъяра дикала фактораш алсамъях лоархIаме хилар. Вай биззагIа пайда эца беза арахецача продукце дикал лакхъяра торонех. Во продукци арахецарах предприятешта хулаш дола зенаш хIанз а сов доккхий да.

Аьлча кхоачам ба, 1974 шера хьалхарча ялх бетта яьча итогегIа ерригача промышленни продукцех 36 процент аттестаци яь яланза хиина хилар. Дуккхача предприятешка лоаттабе боагIача тайпара къовсам лоаттабац бедали материалаши, доагор а энерги а кхояр духьа, хIаьта из бахьан долаш дикка дукхагIа бода продукци хьаьрга мах.

Партийнии советскии органий декхар — предприятешкарча экономически балхагарча хьала хьалхара боахама кулгалхой бехктокхам дикка лакхбар, ерригача участкашка хIамай кхомбари хьурматдари, хьаеча продукце единицана лоархIаш бедали материалаши дIаахийтара удельни нормаш кIезигъяр духьа лоаттабеча къовсаме даим болх беча производственни совещане, халкъа тIахьожама группайи постийи, «Комсомольски прожектораш», хIаьта иштта вай пресса а лоархIам айбар.

ХьалхагIе а даьча лоархIамегIа, укх шера 1406 миллион сома маьха продукци арахецаеза республика промышленносто. ЛаьрхIар кхоачашдара тIагIертта къахьега дезаргда. Парте Грозненски райкомо, Заводской райкомо, «Грознефтехимзаводы» яхача объединене, гIишлошъеча организацей кулгалхоша, мехкдаьтта чакхдоахача заводий юххьанцарча партийни организацеша ше мадарра кхетаде доагIа хьалхашка латта декхараш лоархIаме хилар, чIоагIа бехктокхам хетаж хила еза уж керда объекташ сихагIа болх бе йолаялийтаран цар мощносташ йиззагIа караерзаяран хьалхара.

Чоалхане декхараш латт республика мехкдаьттахошта хьалхашка. Сейсмотохкама балхий объем наьха санна айяизеи тохкамех хьахинараш мамогга нийсагIа хилийта гIертанзеи, туха кIалхара юртIоанаш Iомаде болабаланза баргбац геофизикаш.

1975 шера паччахьалкхен планаш кхоачашъелга дукхача хьале гIишлошъеча организацей балхах тийша да. ГIишлой-монтажни балхий объем белггаларча даькъе лакхъенна йоллашехьа а, цIенхаштта тоадения хIама дац гIишлошъеча организацей гIулакхашка. ДIадахача шера капитальни вложеней план кхоачашъяьяц. 353 миллион сомах пайда ийцар 309 миллион сом мара дац. ГIишлонхой лоархIабаьбац промышленни, юртбоахама, культурно-бытовой гIулакхашта лаьрхIа дуккха объекташ хьалъяь яхара заданеех.

КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленуме чIоагIа уйла тIаяхийтай юрта боахам дегIабоалабара. Юрта боахама дешаех лаьца КПСС XXIV съездои ЦК Пленумашеи яь решенеш, тIаийца хьаддаи къоастамболаши йола из дIахо дегIабоалабара программа толаме кхоачашъеш я.

ДIахо дегIабенаб вай республика юрта боахам а. 1971—1974 шерашка юрта боахамга дIадахийтад 288,1 миллион сом, цешта аьлча бархIлагIча пятилетка цу хана дахийтачул 78,6 миллион сом дукхагIа. ЧIоагIъяьй колхозийи совхозийи материально-технически база, балха юкъеэзад хий декха керда лаьтташ, дукхагIа тесс минеральни удобренеш.

ДIадахача диъ шера дукхагIа даьккхад ялат — 8 процент, тхьамка — 60 процент, баьцадаараш — 24, сом — 77, дулх — 18, шура — 8, фуаш — 39, тха — 6 процент. Кийч а иштта дукхагIа яьй уж продукташ.

Хаоттама хьалаш во хилар бахьан долаш 1973 шераца нийсдича 1974 шера республикага хьа ца кхоачаш дисад гурахьа дийна 113 тонн совгIа ялат. КПСС обкомо решени яьяр 100 эзар тонн хьажкIийи 20 эзар тонн дуган яккха аьна. Чакхдаьха гIулакхаш, г. Грознеи кхыча городийи промышленни предприятешеи учрежденешеи доккха новкъостал дар бахьан долаш чуера 85 эзар тонн хIана янзар аьшна хьажкIийи 19,6 эзар тонн дуган. Из вай лийрхIачул кIезигагIа я, цига Iаткъад цхьадолча вай боахамий кIезига хьувкъача лаьттай 7 эзар гарггача гектара тIара хьажкIаш силоса хьакха йийза хилар. Цхьабакъда вай хIаьта а яьхар республико укх тIеххьарча шерашка цIаккха ца яьхача тайпара дукха хьажкIаши дугеи.

Соахка колхозашеи совхозашеи гулдаьд 422,7 эзар тонн ялат. Цо йиш хилийтар паччахьалкхенга ялат дохкара халкъа боахама план 155 эзар тонн совгIча боараме кхоачашъе, фу дIаоттаде, натуральни платаца колхозхоштеи совхозий болхлоштеи доагIар дIадала, белггаларча боараме фуна ялат кийчде. Ялат дукхагIа доаккхачеи кийчдечеи эггара доккхагIа дакъа лаьцар Грозненски, Шалински, Ачхой-Мартановски, Шелковской, Урус-Мартановски районий боахамаша. Цар юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 34—35 центнер хьажкIаш яьхар, дикка тIеххоачашдир паччахьалкхенга ялат дохкара шоаш тIаийца хинна социалистически декхараш.

Болх дика баьб Гудермесски районерча дуга леладераша. Масала, «40 лет Октября» яхача колхозо 599 гектарах хIаране тIара 48 центнер дуга даьккхад. «Гудермесский» совхозе 945 гектарах хIаране тIара 45,2 центнер гулдаьд из.

Цхьадола хIамаш карагIдийннад общественни хьайбай боахам дегIабоалабара даькъе а. Республико Iалашдаьд дулх, шура, фуаш, тха дохкара шера план, цу цхьан ханна хьайбаш деба а деш, кхоачашъелга.

Цхьабакъда, юртбоахама продукце дуккха тайпа дахара боарами темпаши пхе шера плана белгалонашка кхоачашъяц. Ялат, дулх, шура, цхьайола кхы тайпа продукташ йохкара диъ шера план кхоачаш ца еш дукха йисай Назрановски, Сунженски, Малгобекски районашкарча боахамий; баьцадаараш, доахаи, шура йохкара — Грозненски района боахамий.

1975 шера паччахьалкхенга 123 эзар тонн ялат, 49 эзар тонн сом, 96 эзар тонн комсаш йохка езаш да вай. Юртбоахама продукташ кийчъяра халкъа боахама план кхоачашъелга Iалашдаран пятилеткаx дIадахача шерашка заданеш кхоачаш ца яр бахьан долаш тIадиса декхараш тар ма лу дукхагIа кхоачашдаран вай эггара хьалха ялата культурай хьувкъам, кIезигагIа бой а, хIара гектара тIара 21 центнер йоаккхаргйолаш лакхбанзеи деррига чудахьаш дола ялат 510 эзар тоннага дIакхоачаданзеи даргдац.

Ялат алсамдаккхара кхы цул кIезигагIча лоархIаме йоацаш я хьажкIаш. Колхозашкеи совхозашкеи паччахьалкхен кхыча боахамашкеи хьажкIаш яхара гIулакха 1975 шера 120 эзар тонна боарамга кхоачалургдолаши кхача декхарийлеи да вай.

Деррига чудахьаш дола ялат алсамдаккхара боккхача лоархIаме да дуга санна йола культураш дукхагIа яхар. Из даккхара эггара кIезигагIа кхоачеа 25 эзар тоннага дIакхача дезаргда вай. Укх 1975 шера дуга дIадувш дола лаьтташ 6,3 эзар гектарага дIакхоачаде, хIаьта хIара гектара тIара боала хьувкъам 42 центнерал кIезигагIа хургбоацаш хилийта безаргба вай.

Наьха санна лакхъенна баьцадаараш кийчдара план кхоачашъяра, лаьтташ дукхагIа чулацарца цхьана, Iалашданза даргдац хьувкъам лакхбелга, тховна кIалхарга лаьтташка уж кхелелга.

Колхозаши совхозаши декхарийла я иштта гениараш, тхьамка, шекара свекла, сом, кхы йола культураш кхеяра йоагIаш йола йоакхо е а.

Къаьстта теркам тIабахийта боагIа комсаш лелаяра. Укх тIеххьарча шерашка боахама из дакъа дикка тIехьадисад. Ледара лел комсий бешамаш дIахо шеръелга, йолаш яраш кхоачамболлаш эргаяьха тоа-

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

НОВКЪОСТ ПОНОМАРЕВ БОРИС НИКОЛАЕВИЧАГА

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дег тIара даькъала вувц Хьо, Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени вокха деятель, Хьа кховаткъе итт шу дузача дийнахьа.

ЦIенача дег тIара лов тхона, веза Борис Николаевич, дуккхача шерашка, чIоагIа могаш-маьрша волаш Хьо вахар а советски халкъа ираза вай мехка коммунизм котъяккхар духьа Iа дIахо беркате болх бар а.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ — СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ — СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

Нов. Б. Н. Пономаревна Социалистически Къахьегама Турпала цIи яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Коммунистически партенеи Советски паччахьалкхененеи хьалхашка доккхий хIамаш карагIдувларахи ваьча дийнахьа денз кховэткъе итт шу дизарца дувзаденнея Ленина ордени «Марси Гони» яха дошо медали дIа а луш Социалистически Къахьегама Турпала цIи лойла КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара нов. Пономарев Борис Николаевича.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Н. ПОДГОРНЫЙ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль.
1975 ш. 16 январь.

ЯХЬ ЛЕЛАЕЧА РЕСПУБЛИКАШКА

1974 ШЕРА ХАЛКЪБОАХАМА ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЯРИ 1973 ШЕРАЦА НИЙСИЙЧА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ ДУКХАГIА ЯХАРИ (процентаща)

	Даг. АССР	КБАССР	СОАССР	НГIАССР
ДУЛХ				
План кхоачашъяр	118	102	100,9	105
1973 ш. нийсйича	120	107	107	111
ШУРА				
План кхоачашъяр	107	100,5	102	103
1973 ш. нийсйича	109	105	105	103
ФУАШ				
План кхоачашъяр	130	107	110	101
1973 ш. нийсйича	129	111	118	107
ТХА				
План кхоачашъяр	111	100,5	102	101
1973 ш. нийсйича	107	98	107	99,6

1974 шера хьайбай продуктай деррига тайпаш дохкара халкъбоахама план Нохч-ГIалгIайчен фермай къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашъяьй.

Планал совгIа паччахьалкхенга деххад 1611 тонн дулх, 2526 тонн шура, 989 эзар фуъ, 587 центнер тха. Иззал планал совгIа ехка продукци а, бакъдар аьлча, кхоачамболаш хиланзар 1974 шера тIаийца социалистически декхараш дизза кхоачашдара.

ВIаши нийсдергда вай лоалахарча республикаша халкъбоахама план кхоачашъяра хьокхамаш. Дагестанера хьайбаш леладераш вайл хьалха баьннаб массе а тайпа хьайбай продуктай паччахьалкхенга йохкара план кхоачашъяра даькъе. ЛакхагIа хьокхамаш даьхад цар производствои нийцача дулха, шурий, фуай, тхаи объемий лакхъяра чотах.

Шура эцара вай тIаккхийттар лоадама хIама дац — 4 шера кхо процент. Дукха дукхагIа нийцадац фуаш, хIаьта тха эцилга кIезигденнад. Из нийсденнад цхьайолча районий фермашка уж продукташ кIезига яхар бахьан долаш.

Вай республика колхозашкеи совхозашкеи кIезигдаьд фуаш гулделга. Цу гIулакха бехке я эггара хьалхарча даькъе боахамашка дукхагIа фуаш гулделга Iалашданза йола «Птицепрома» трест, совхозий объединени, юрта боахама министерство. Грозненски района коа тIара оалхазараш леладераш паччахьалкхенна дуккха декхарийла болаш бисаб, хIаьта фуаш дохкара план кхоачаш а яьяц.

Чакхдаьннача шера итогий кIоаргга анализ а яь хьалха латтача фермайи вIаши яхь лелаеча республикашкарча хьалха латтарийн опыт юкъе а йоалаяь болх бой новкъостал хургда шоай чурча торонех бизза пайда эца, пятилетка чакхйоалача шерара декхараш кхоачашде.

ВДНХ СОВГIАТАШ — ДИКАГIБАРАШТА

Республике кIезига болх беш баца лаьтта леладереи хьайбаш леладареи говзанчаш. Хьинаре къахьегарца дукха хIамаш карагIдувл царна. Грозненски районе эггара дикагIа толамаш даьхад «Пригородный» совхоза хьалхарча отделене.

Ачхой-Мартановски района кхаш леладераша толамца кхоачашдаьд шоеш тIаийца хинна доккхий социалистически декхараш. Тоабаьб шоай болх Шелковской района жа леладераша а «Ассинский» совхоза сомий бешамаш лелаераша а.

Дукха ха йоацаш дог гIоздоаккхаш хоам кхаьчаб: Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама болхлой йоккхача группана ВДНХ дипломаши медалаши еннай. ШоллагIча степела диплом деннад Новый Шарой яхача поселкерча «Орджоникидзевский» совхоза сомий бешамаш лелаеча бригадана. КхоалагIча степела диплом деннад «Пригородный» совхоза хьалхарча отделенена. Цу отделене управляющена Л. Жерновицкаяйна, дикагIа волча бригадира К. Голубаи совхоза учетчика М. Тришинанеи борза медалаши мах бола совгIаташи деннад.

Дошо медалаши мах бола совгIаташи деннад «Коминтерн» яхача Шелковской колхоза жаIуишта Е. Кожоваи К. Дюсенбековаи. Дошо медалаш еннай «Орджоникидзевский» совхоза звеньевойна Л. Соколенкова, «Цlеча Эскара» цIерагIча сунженски колхоза жаIуна С. Шайхаева, «Червленский» яхача шелковской колхоза звеньевойшта Н. Грушеваяйнеи Н. Федичевайнеи, «Коминтерн» колхоза звеньевойна Н. Стороженкона. Уж санна дола совгIаташ деннад «Коминтерн» колхоза тракториста Г. Зыртова, Менжински цIерагIча колхоза жаIуна А. Худайбердиеваи «Красный пахарь» колхоза жаIуна К. Ярыковаи.

Борзах яь медалаши мах бола совгIаташи деннад «Орджоникидзевский» совхоза сомий бешамаш лелаеча бригада бригадира А. Товбулатова, цу боахама звеньевойшта А. Матаевайнеи, А. Багуевайнеи, «Новосельский» совхоза бригадира Х. Чапхановаи, звеньевой волчоа С. Исаеваи, «Победа» яхача сунженски колхозерча хьакхарч лелаечоа В. Мироненконеи бригадира В. Жидковаи, «Ассинский» совхоза болхлошта М. Солодовайна, А. Ушакова, М. Желяковайна, А. Градовайна, К. Смородинайна, Э. Ярмамедовайна, И. Кирилловайна, С. Батнапова, О. Харченкона, К. Мусаевайна, М. Калмыковайна.

Борзах яь медалаш еннараш юкъе — «Червленский» колхоза звеньевойш Н. Тарасоваи К. Куньякинаи, «Коминтерн» колхоза звеньевой Е. Марфиянская, цу боахама механизатораш В. Завьялови И. Стороженкои. Менжинске цIерагIча колхоза комбайнераш Б. Хутаев, Т. Казачков, жаIуш З. Юлаев, Н. Бобрусеви Р. Батырови.

ВЕЖАРАШТА НОВКЪОСТАЛА

Цхьаьнна а низа дохаде моттаргдац цIенача дегаца юкъе этта доттагIал. Иштта да вай советски халкъашта юкъера вежарашха дола доттагIал. Дика а во а вIаши декъаш, эшшача вIаши гIо-новкъостал деш дах вай.

Дукха ха йоацаш вежарашха йолча Дагестана городе Буйнакскеи Буйнакски районеи лаьтта аьгар. Дагестанцашта из хатар хинна чIоагIа халахийтар вай республика къахьегамхошта. Лаьтта аьга городе а юрташка а толхадаь цIенош кхыйола зданеш юхаметтаоттаяра, хIаьта цига бахача наха иштта кхыдола новкъостал дера оарцагIъяьлар Грознера а районашкара а къахьегамхой коллективаш.

Лаьтта аьгача бахача наха эггара хьалха дIадахьийтар дIайха барзкъаши, цIагIа лоаттаю пийшкаши, кхыйола хIамаши. ХIаьта селхан Грознера Буйнакскеи Буйнакски районеи дIаяхар йоккха автопоезд. Хатар хиннача вежарашта машинашца дихьар 21 цIа, церех сборни стандартни 5 цIа а долаш, 50 тонн кIор, дукха кхатула дахча, кхыйола хIемаш.

Из новкъостал деча доккха дакъа лаьцад Грозненски автобаза, Нохч-ГIалгIай транспортни управлене коллективаша, кхычар.

Вежарашха йолча Дагестана новкъостал де оарцагIъяьннай Назрановски, Малгобекски, республика кхыйола районаш.

Чубаха моттиг йоацаш бисачарна сихагIа фусамаш хилийтара, хIаьта школаш толхаяь диса бераш деша хьачуэцара, кхы эшачоа дIахо а новкъостал дергда.

Дукха болхлой ба Грозненски «Металлотара» заводе пятилетка хьалхарча диъ шера план толаме кхоачаш а яь укх шера дика къахьегаш. Царех хьалхарчарца ший задани кхоачашъяьй пхелагIча разряда слесара Кичатов Владимира. Завода ерригa оборудовани даим дикача хьала тIа хулийт цо. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 110—120 процент кхоачашъю цо.

СУРТА ТIА: сиха кийчъе еза оатхалаш хьаеш ва слесарь В. Кичатов.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА IV ПЛЕНУМ

ПРОИЗВОДСТВА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЕ, БАЛХА ДИКАЛ ТОАЕ

(Яистедоалар. Доалалур 1-ча оагӀо тӀа).

яц, комсаш хьузкъилга лоха латт. Боахама из дакъа тӀехьадусаш хилара бахьанаш кӀоаргга дайза а дайза из дегӀадоаладергдола гӀулакхаш данза даргдоаца ха кхаьчай «Чеченингушвино» объединенена, парте комсаш лелаеча райкомашта, райисполкомашта. Гектара тӀара укх шера 60—65 центнерал кӀезигагӀа хургйоацаш комсаш хьувкъилга, валовой лаьрхӀа 100 эзар тоннал кӀезигагӀа йоацаш республике хӀара шера комсаш йоахилга Ӏалашде деза.

Укх тӀеххьарча шерашка республике белгала а даьха кхоачашдеш да доккхий мелиоративни балхаш. Къаьстта дукха хӀама даьд Гудермесски, Надтеречни, Шелковской, Грозненски районашка. Пятилетка диъ шера мелиораци ярга дӀадахийтад 72 миллион сом совгӀа ахча, из хул хьалха дӀаяхача пятилетке дӀадахийтачул 27 миллион сом дукхагӀа.

Бакъда массанахьа а дас санна пайда эцац паччахьалкхен камаьршача новкъосталах. 1974 шера, масала, Гудермесски района боахамаша хий дулача лаьттара гектара тӀара лаьрхӀа 21,5 центнер кӀа, 19 центнер фуалъяьха хьажкӀаш мара яханзар. Кхы а вогӀа пайда эц хий дулача лаьттах Грозненски района колхозашкен совхозашкен. Цига районе юккъера лаьрхӀа гектара тӀара гурахьа дийна кӀа 17,5 центнер мара яккханзар, хӀаьта цкъа дӀайийча дукккхача шерашка хула баьцаш — 26,8 центнер.

Доккхий декхараш кхоачашде дезаш ба хьайбай боахама болхлой. Эггара хьалха дӀадаккха деза пятилетка дӀадахача диъ шера тӀехьадиса хилар. БӀарчча хьаййцеча республико, районаша, колхозаша, совхозаша хьайбаш, шура, фуаш, тха кийчдара халкъа боахама планаш кхоачашъергйола хӀама де деза. 1975 шера республика паччахьалкхенга 35,5 эзар тоннал кӀезигагӀа доацаш дулх, 83 эзар тонн шура, 75 миллион фуаш, 3950 тонн тха деккха дезаш я. Из дӀадахача шера хинначул дикка дукхагӀа да. Бакъда цу чоалхенерча декхарах вай лархӀа еза программа - минимум.

КПСС Централкни Комитето, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева дукхаза а белгалдаьхад индустриальни методаш юкъе а йоалаеш, Ӏилмахи техникахи шерра пайда а эцаш, юртбоахама производствана специализаци яр юрта боахам дегӀаахара магистральни никъ хилар. Цу указанех пайда а эцаш, парте областной комитета бюроси республика Министрий Советои чӀоагӀъяьй производствана специализаци концентраци яра, хьайбай боахам промышленни ларда тӀа баккхара, боахамашта юкъера бувзамаш дӀахо а дегӀадоаладара шерра оттаяь программа. Соцам арабаьначул тӀехьагӀа хӀинзале а кӀезига ха дӀаяхац, хӀаьта белгалъяьккха программа кхоачашъяра хӀанз укх сахьата гаьна я, цхьаккха бахьан а доацаш ледара лел из гӀулакх.

КПСС горкомаш, райкомаш, горрайисполкомаш, юртбоахама министерствайи ведомствайи кулгалхой декхарийла ба производства специализацеи концентрацеи яра, хьайбай боахам промышленни ларда тӀа баккхара дешаш ханнахьа а тӀагӀертта а кхоачашде. Из деш къаьстта теркам тӀабахийта беза эксплуатаце дӀаеннача хьайбай комплексашка проектни мощносташ караерзаяра.

Боккха теркам тӀабохийт 1975 шера планашка къахьегамхой вахара хьал дӀахо а тоадара. Укх шера кагирхой дерригьюкъарча юкъерча дешарга баха беза вай, нах чубаха цӀеноши культурно-бытовой гӀишлоши хьалъяра шерра программа кхоачашъе, унахцӀено лораярен культурни учреждеей болх тоабе беза. Уж деррига дешаш боккха социально-политически лоархӀам болаш да, партийнии советскии оргӀанаша керттера теркам тӀалоаттабеш хила а деза.

Наьха творчески инициативен хьинари лакхдара эггара тӀехйола средство я социалистически яхь, къахьегамца коммунистически гӀулакх долаш хилара тӀехьара болам ма могга дегӀабоалзбар. ХӀама ца эшшаш кхо эзар саго кхоачашъяьй 1974 шера пятилетка, 1976 шера чотах болх а бу.

Декхар латт партега, советски халкъага КПСС Централни Комитето даьча Кхайкарала гӀулаккаца жоп даларах, 1975 шера заданеш толамца кхоачашъяран планал совгӀа 22 миллион сома маьхá йолчул кӀезигагӀа йоацача промышленни продукцена реализаци яран тӀехьера дукккхача наьха яхь йоаржаярах.

Сатем боабеш да встречни планий ларда тӀара яхь ледара яржаш хилар. Встречни планаш оттаяра, натуральни выраженешка эггара тӀехйола толамаш дахара тӀехьара яхь вӀаштӀехьъяккхара гӀулакхаша, боахама дукххача доакъошка кхоачашъяра тӀехьара къовсам вӀаштӀехьбаккха безаш йола хьалда рубежаш ца хиларо тӀагӀертта дӀадех парте горкомаш, райкомаш, КПСС обкоме отраслеви отделаш профсоюзни обкомашца, райкомашца цхьана цу дешашка тӀеркам тӀабохийташ хьожилга, партийнии профсоюзнии активага из дика дӀадовзийтилга, хӀаьта эшача моттиге социалистически яхьа хьалашка юхахьожилгеш кхы тӀаьмарчуьнца Ӏалашдалеш.

Пятилетка чакхйоалача шера коллективаша керттера теркам тӀабохийташ хила деза: мехкдаьтта доаккхача промышленносте — бурув тохача къахьегама овсарле лакхъяри скважинашта ремонт яра ханаш лоацъяри. Бурувдеттарий декхараш хила деза скважина сихагӀа яккхара, бурув тохара, цунга дӀадодар кӀезигдара хьалда дола хьокхамаш долаш; мехкдаьтта чакхдоаккхача — юкъарча боараме геттара дика продукташ дукхагӀа хилийтар, продукташ кӀезигагӀа йойтар, бедалах пайда эцара коэффициент лакхъяр: кхачан промышленносте — йолаш йолча мощностешта реконструкци ярен уж сихагӀа караерзаярен чотах продукци дукхагӀа яккхар, продукци кхы а дикагӀа хьаяр; юрта боахаме — пятилетке ца йоаккхаш йисачоа нийса хургйолаш планал тӀех продукци яккхара, Ӏула юкъера дахка доахани дахка жани дукхагӀа хилийтара тӀехьара къовсам, дӀадахача шера хиннача боарамал хӀара денна хӀара Ӏаттагара дукхагӀа шура яккхара тӀехьара къовсам.

Пятилетка чакхйоалача шера планаш тӀехкхоачашъяра тӀехьа лоаттабеча къовсаме вай республика берригача къахьегамхошта дола лозунг хила деза «Мамогга кӀезигагӀа хӀама дӀа а дохийташ продукци дукхагӀа, дикагӀа яккха» яха девиз. Реализаци яьча продукце хӀара 100 сома тӀера планал совгӀа 2 сом пайда баккха.

Укх шера берригача мехко белгалдоаккхаргда Даьй-мехка Сийлахь - боккхача тӀом тӀа Котало яьккха ткъаь итт шу далар. Сий долча юбилейна ма воагӀара накъавзхар, из къахьегама фронте кердача коталонашца белгалдаккхар хӀара саго, хӀара коллективо ший деза декхар лоархӀаргдолаш вӀаштӀехьдаккха деза цу езача событена кийчо елга. Цу даькъа мамогга хьаллаца а массе оагӀорахьа йоаржге а йоагӀа фашистски захватчикаш тӀема шерашка эшабеш яьхача сийлахь - йоккхача коталоний сийна къахьегама вахте эттача «Красный молот» завода а Ленински района кхыча предприятей а коллективай инициатива.

Парте городскойн районни комитетий балха тӀехь дикка моттиг лоац партен правительствен директиваш кхоачашъяра тӀехь тӀахьожам лоаттабарен уж миштта кхоачашъю хьажарен дешаша. Уж кхоачашъяра тӀехь тӀахьожам а лоаттабеш, партийни комитеташа теркам тӀабохийт производства резерваш гучаяхара, къахьегама овсарле лакхъяра, кхы тӀа йола ресурсаш юкъейоалаяра. Цу хьакъехьа теркам тӀабахийта йоагӀаш я КПСС Ачхой-Мартановски района балха практика. Райкомо йоккха влияни ю совхозаштев предприятештев оттаяь планаши заданеши цар кхоачашъяра. тӀехьадусача боахамий доакъойи балха анализ ю. Иштта болх бу КПСС Урус-Мартановски, Сунженски, Старопромысловски, кхыйолча райкомаша а.

Цунца цхьана вай дика кхетадеш хила деза партийни решенеш кхоачашъяран кадрай бехктокхам лакхбаран лоаттабеш бола тӀахьожам эргаьаькка тоабара гӀулакка тӀехь дукха а цӀенхаштара кхоачамбоацараш а ца деш дитараш а долаш хилар. Хьаэцаргъя вай, масала, КПСС Ленински райком. Нагахьа санна юккъерча хьокхамий, тӀайийцача решенеи дукхала хьакъехьа цун болх бийцача, тӀаккха районера гӀулакхаш башха водац. 1974 шера паччахьалкхен план район бӀарчча хьайийцача кхоачашъяьй, планал совгӀа кхо миллион сомал совгӀа мах болча продукцен реализаци яьй.

Бакъда района предприятеша баь болх кхы а кӀоаргагӀа техкача, цо хьахьокх из цӀенхаштта кхоачамбоацараш долаш хилар. ДӀадахача диъ шера района промышленни предприятеша Ӏалашданзар пхе шера плана тӀа лаьрхӀача тайпара производствой боарами къахьегама овсарлеи лакклулга. Цул совгӀа 30 процент йолча предприятеша юккъера доагӀа алапи къахьегама овсарле лакхъяларал тӀехдалийтар. Парте райкомо кӀезига теркам тӀабохийт капитальни гӀишлош хьалъелга вӀаштӀехьдаккхара.

Цу тайпара кхоачамбоацараш да, новкъа дале а, парте Грозненски, Гудермесски горкомашка, Надтеречни, Ножай-Юртовски, Советски, кхыйолча райкомашка. Укх тӀеххьарча кхаь шера КПСС Надтеречни райкомо 72-зза дийцад юртбоахама производство дегӀайоалаярца дувзаденна дешаш. Духхьал «Братский» совхозах шин шера тӀайийцаб 7 соцам. Бакъда уж решенеш кхоачашъергйолаш бокъонца болх вӀаштӀехьбаккханзар, уж кхоачашъяра цӀенхаштта партийни бехктокхаме гӀулакх данзар цига.

ТӀахьожами тӀайийца решенеш кхоачашъелгеи ледара вӀаштӀехьдоаккхаш моттиг я Министрий Советен кхыча республикански органийи балха тӀа. 1974 шера моттигерча промышленноста Министерства коллеге 12 решени тӀайийцар, 94 приказ арадаьккхар, царех 54 керда техника юкъейоалаяра, продукци дикагӀа арахоцара, паччахьалкхен планови дисциплина лелаяра дешай хьакъехьа а долаш. Бакъда цу приказех дукханеш тӀа а яц хьалда йола указанеши рекомендацеши, тӀехьайисара гӀулакхийи бахьанийи хьалда йола анализ яц.

ЧӀоагӀа критика е йоагӀаш я «Чечингпромстройматериалы» яхача объединене кулгалхой балха стиль. Объединене вӀашагӀъелла директорий совет практически болх беш яц. Объединене аппарат хьажа йоагӀача тайпара хьажац боахама дакъа экономически техническии дегӀадоаладара гӀулакхага.

Дукха ха йоаццаш парте областной комитета бюро хьежар КПСС ЦК декабрьски (1973 ш.) Пленума решенешка хьежжа стиль а кулгалдара методаш а эргаьаьха тоаяра хьакъехьа «Грознефтехимзаводы» объединене балхах долча дешага. Мехкдаьтта чакхдоакхача предприятешв болх вогӀа беш хилар объединене кулгалхоша доал деча цӀенхаштта кхоачамбоацараш долаши къамарча методашца доал деши хилар да аьнна вывод йир бюрос.

Тахан идейно - политически балха керттера декхар да партега, советски халкъага КПСС ЦК даьча Кхайкарала, 1975 шера социалистически яхь йоаржаярах долча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцамий идеяш дӀайовзийтара еррига средстваш, еррига цун тайп-тайпара формаши методаши оарцагӀъякар. Парте тӀахьехама дош хӀара саго кхетадергдолаш, дег чу кхоачаргдолаш, цунна хьалхашка латта хьалда дола декхар ший ханнахьа дог цӀена, гӀулакх довзаш кхоачашде из гӀортаргволаш хӀама де деза.

1975 шу Коммунистически парте XXV съезда кийчо яра шу да. Цо керттерча даькъе къоастаергъя вай дерригача производственнии общественнии вахара характер а ритм а.

Парте хьалхашка оттадаь декхараш, аьлар докладчика, боккха экономически, политически, дунен халкъашта юкъера лоархӀам болаш да. Уж кхоачашдара еррига партийни организаци, берригa къахьегамхой оарцагӀбаха декхарийла да вай, партийни актива дог ураоттаде, пхе шера план кхоачаш а тӀеххкхоачаш а яра тӀехьара къовсам хӀара коммуниста, хӀара къахьегамхочун дулхахцӀех дола гӀулакх хургдолаш хӀама де деза.

* * *

Дувца оттадаьча дешах лаьца пренешка къамаьл де дош лу КПСС Грозненски горкома шоллагӀча секретара К. С. Салтахановна. Цо белгалдир Гровне коммунисташа, берригача къахьегамхоша санна КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш, новкъоста Л. И. Брежнева къамаьла тӀара выводаши положенеши дег тӀара къоабалъяь тӀайийна хилар.

Пятилетка къоастамбеча шера заданеш толамца кхоачашъяра нах оарцагӀбахара 1974 шу чакхдаллалца городской партийни организаце пайда эцаш хиннаб политически организаторски балха тайп-тайпарча формех. Ханал хьалха, 27 декабре кхоачашъяьй города промышленноста реализаце объема план. Болх бе йолаялийтай массехк керда промышленни мощносташи культурно - бытови лоархӀам бола объекташи.

Къамаьл дечо дӀахо йоах, республикански центра гӀишлонаш еча балха овсарле кӀезига йолча балхашка хӀанз а тӀехь къахьегаш дукха нах ба. Сагото яйт массехк предприятеша арахецача продукце дикал хӀанзарча заман дӀадехараша маяххара ца хиларо.

Заданеш кхоачашъяц капитальни гӀишлонаш еча, тӀехьадахад цирк, троллейбусни депо, кхы ду бассейн, широкоформатни кинотеатр хьалдара балхаш. Города промышленносте керттера моттиг дӀалоац «Грознефтехимзаводы» объединене предприятеша. Халахете я, цар массане пайда эцац шоай производственни торонех.

1975 шера план ханал хьалха кхоачашъяра тӀехьа лоаттабеча къовсаме хӀара болхлочо, инженерно - технически болхлочо, Ӏилманхочо хьинаре дакъа лоацилга Ӏалашдара КПСС горкомо партийни организацешта, боахамий кулгалхошта лостам тел производственни заданеш хӀара из кхоачашъе декхарийла волчунга дӀайовзийтара, ше фу бахьан къовсам лоаттабе беза хӀаранена дӀахайтара. Нов. Салтаханова пленума тешам белар нийслагӀча пятилетка тӀеххьарча шера паччахьалкхен заданеш кхоачашъяра къахьегамхой оарцагӀбахара городской партийни организаце берригa низ тӀабохийтаргхиларах.

Цул тӀехьагӀа къамаьл дир «Консервплодоовощ» объединене начальника Б. Г. Бычихина. Совхозий, консервни заводийи плодоовощной торговле системан болхлошеи гӀулакхерча нахен, аьлар цо, чӀоагӀа раьза болаш тӀайийцар КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш, КПСС Централни Комитето партега, советски халкъага даь Кхайкарал. Къахьегама коллективаша дика къахьийгар дӀадахача шера. Дика къахьегама толамаш даьхар «Ассинский» совхоза къахьегамхоша. Цун бешамаш-ка гектара тӀара 35—40 тонн Ӏажаш, 250—300 центнер баьцадараш чуийцад.

ХӀанз объединене болхлой шоай продукце дикал лакхъяра, дукхагӀа сомий баьцадараший чуэцара декхараш кхоачашдеш ба.

Нов. Бычихина дӀахо аьлар, ерригa хьакхоачаш йола продукци чакхъяха объединене консервни заводашта карагӀдалац аьнна. Цар производственни мощносташ алсамъяхара де дезараш дергда.

Тоае езаш я баьцадарий торговли а. ХӀара шера алсамъювлащ латт реализаци еча продукце объем. Цхьабакъда, цо хӀанз а сомацеи баьцадаарашцеи бизза Ӏалашбац городе баха нах. Соми баьцадаараши дохкара сезон лоаца я вайцига. Проблема кхоачашъергья соми баьцадаарши лоаттадара лармаш хьалдаро. Декхар сенах латт аьлча, из латт уж хьалдара балхаш 1975 шера цхьоалагӀа октябрь хьатӀакхачале чакхдаха дезаш хиларах. Соми баьцадаараши кердача моттигашка лоаттадаро торо лургья уж дохкара ханаш массехк бетта йӀаьхъе.

Объединене цӀерагӀа доклада тӀа еш хинна критика нийса я аьлар нов. Бычихина, дӀахо йодача хана совхозий, консервни заводийи горплодоовощторга системайи болх тоабара де дезараш дергхиларах тешам белар цо.

КПСС Урус-Мартановски района хьалхарча секретара А. Д. Кагерманова ше къамаьл деш белгалдир дӀадаха шу КПСС XXIV съездеи цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленумийи решенеш кхоачашъяра советски наха тӀагӀертта къахьегаш хинна шу хилар. Урус-Мартановски района къахьегамхоша дег тӀара хьаллоац КПСС ЦК мехка чура доазол арахьарa политика, къоабалду КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латтача ЦК Политбюрос чакхдоаха гӀулакхаш.

1974 шера паччахьалкхенга ялат дохкара план 114 процент, дулх — 108 процент, шура 109 процент, сом — 163 процент, генараш — 134 процент кхоачашъяьй района юртбоахама къахьегамхоша. Юкъера лаьрхӀача района боахамашка гектара тӀара 35,8 центнер хьажкӀаш чуийцай.

Баьча балха анализо хьахьокх кхы а дикагӀа толамаш даха йиш хилар. Юртбоахама производстве йолаш йолча ерригача торонах биза пайда эцара юрта къахьегамхой оарцагӀбаьха хиннабац КПСС райкомо. ХӀанз а доха ба хий дехкача лаьтташ тӀара чуэцача ялата культурай хьувкъам. Оасарца лерттӀа къовсам лоаттабелга вӀаштӀехьдаьккхадац. Минеральнии органическии удобренеш уж мел эш теркo ца еш ехк кхацка, бизза пайда эцац юртбоахама техниках.

КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш ларде а лувцаш парте райкомо шийна хьалхашка декхар оттадаьд паччахьалкхенга ялат доххача тӀадиса декхар шу чакхдалале дӀадаккха. Мичурина цӀерагӀча совхозе шекара свекла кхеяра хьалха латтача опыта школа хьайийлай. Района берригача боахамашка болх беш я механизаторски кадраш кийчъяра курсаш.

ХӀана массайолча юкъхьанцарча партийни, профсоюзнии комсомольскии организацешка дувцаш да КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даь Кхайкарали юртбоахама къахьегамхошта юкъе социалистически яхь вӀаштӀехьъяккхарах бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-еи ВЛКСМ ЦК-еи соцам.

ТӀеххьарча диъ шера ГрозНИИ коллективо вӀаштӀехь а даьха халкъа боахаме юкъедихьад массехк боккха лоархӀам бола балхаш. Мехка массехк мехкдаьтта доахача заводашта проектировани еча хиланза яргйоаца тохкамий даннеш дӀаеннай. Институто яьча разработкаех чӀоагӀа кхачан парафинаш. «ЦЕОКАР-2» яха дикал лакха йола катализатораш, иштта кхыйола лоархӀаме продукташ дуккхача тоннашца арахецилга вӀаштӀехьдаьккхад. Цунах лаьца дийцар пленуме ше къамаьл деш ГрозНИИ директора А. З. Дорогочинске.

ДӀахо нов. Дорогочинске дийцар вай республика мехкдаьтта чакхдоахен мехкдаьттахимически промышленность дегӀаахара проблемаех. Массехк позицех пхе шера плана тӀа белгалбаьча боарамга кхаьчадац, эсала лел заводашта реконструкци яра балхаш. КПСС ЦК декабрьски Пленумо белгалдаьд, экономически дегӀаахара лакхача темпаша Ӏилман-технически прогресс дегӀаухилга сихдар Ӏалашде деза, аьнна. Из геттара нийса да, аьлар къамаьл дечо, цун тешал ду института болхлоштен Анисимова цӀерагӀча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективанеи юкъе эттача контакташа. Производственникашеи Ӏилмахошеи цхьанз творчески гӀулакхаш лелладаро торо елар берригача мехка цӀи хеза йолча цеолит йоаллача ЦЕОКАР-2 крекинга редкоземельни катализатора технологи вӀаштӀехьъяккхен из арахецилга тоадеш. 1970 шера хинначул 40 процент дегӀаера предприяте валови продукце объем. 4,1 миллион сомагара 13,1 миллион сомага кхаччалца лакхбелар боаккхаш бола пайда.

Нов. Дорогочинскена даиза даргдац аьнна хет катализаторни фабрикашка кхы тӀа а оборудовани оттаяра балхаш Заводеи ГрозНИИ-и кулгалхоша массекказа увттадаьд из дош Грознефтехимзаводы объединенена хьалхашка, цхьабакъда из хӀанзалца кхоачашдеш дац.

КПСС ЦК декабрьски Пленумо теркам тӀабахийтаб экономически дегӀаахара хьакъехьа болча механизмайи доалдара методийи лоархӀама. Оратора хетачох, хӀара технически предложенега сихеи гӀулакх довзаши хьожаргболаш, нагахь санна из пайда луш хуле — иштта сиха кхоачашъергйола хьалаш вӀаштӀехьдаккханза даргдац. Цо предложени елар даькъа керттера декхараш оттадергдолеи уж кхоачашъяра тӀахьожам лоаттабергболеи, республика йоагӀийоагӀача партийнии боахамеи органашта хьалхашка дешаш увттадергдолеи мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкадаьттхимически промышленноста керттерча 5—7 специалистех латта бригада вӀашагӀйолла.

Трибуна тӀа — Малгобекски бурувдеттара балхий управлене бурувдеттар СССР Лакхехьарча Совета депутат Ш. Х. Эсмурзиев. Сай къамаьл, аьлар цо, — дӀадоладе безам ба са, СССР Лакхехьарча Совета сессе дакъа лаца сай ирз кхачарах, цун балхах лаьца дувцарца. Ма дукха деш да-кх вайцига халкъа торонаш алсамъяхара! Сессе къамаьлаш дора вай Даьхен массе мӀингашкара баьхкана наха, массане доккхал деш дувцар халкъа боахам дегӀаккхувлача карагӀдаьннарех, наьха хьал-торо тоаяларах. Из деррига — вай парте ленински курс чакхъяьккхарах, КПСС Центральни Комитето, ЦК Политбюрос, цун Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева ше дукххача лостамех тӀагӀертта балхаш дарах хьахинна хӀама да.

ДӀахо нов. Эсмурзиева дийцар Малгобекски района къахьегамхоша пятилетка къоастамбеш долча шера программа ханал хьалха, 21-гӀча декабре кхоачашъяь хиларах. Цхьабакъда пайда ца эцаш дукха торонаш йисай. Шерагара шерага юкъагӀьювл лоамая тӀоанашта проходка яра планаш. Бурувдеттарий балха нийслуча кхоачамбоацарий керттерча бахьанех ца — аварей дукха хилар. Дукха ха йов организационно - технически де дезараш деш, гӀулакха новкъарле ю цхьаболча болхлой ледарлоно.

Овлацара тоае езаш я бурувдеттарашта еш йола материально - технически Ӏалашо. Эшаза яргйоаца оборудовани ца хиларо тӀехьатетт бурувдеттара темпаш. Ши бутт гаргга ха яьккхар болх хьа ца беш № 908 йолча буровойя. Гематит хьаккахьа машинаш яцар. Из бахьан бурувтохара балхаш чоалхане дийрзад, хӀанзчул тӀехьагӀа ши бутт ха еза скважинага лерттӀа болх дӀаболабайтара. Массехк кӀира даьккхар латташ № 919 йолча буровойя: кислота дацар. Халахете я, уж тайпа моттигаш кӀезига нийслаш.

Тха керттера декхар, аьлар нов. Эсмурзиева, — хила а хиннад да а да — дӀадолар кӀезиг а деш дукхагӀа дикагӀа йола продукци ялар. Малгобекски района берригача къахьегамхой цӀерагӀа аз тешам лу КПСС ЦК партега, советски халкъага даьча Кхайкарала, 1975 шера халкъабоахама план кхоачашъяра тӀехьа социалистически яхь дегӀайоалаяра хьакъехьа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-еи ВЛКСМ ЦК-еи баь соцам кхоачашбара оаха деррига низаш тӀадохийтаргхиларах.

Наурски района къахьегамхоша, берригача советски наха санна къоабалъеш тӀайийцар КПСС ЦК декабрьски Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета шоллагӀча сессеи решенеш, аьлар КПСС Наурски района хьалхарча секретара А. М. Карагичевас. КПСС ЦК Пленума итогаш, КПСС ЦК партега, советски халкъага даь Кхайкарал дувцаш производства эффективность лакхъяра пятилетка дерригача хьокхамех кхоачашъяра керда торонаш лех болхлошен колхозхошен.

Производстве хьалха латтарашта карагӀдаьннараша керда толамаш дахара къахьегамхой дегаш ураувттаду. Иштта, Ленина цӀерагӀча колхоза вокккхагӀа волча жа Ӏуно Э. Хамидова бӀаь жийна тӀехьара 140—150 Ӏаьхар кхебир, хӀара устагӀанна тӀера 5,2—5,8 килограмм тха даьккхар. Н. А. Наниковас кулгалдеча «Россия» колхоза бригадо укх шера гектара тӀара 32 центнер ялат чуийцад. Цу хьокхамашца нийслу юрта берригa къахьегамхой.

КПСС райкомо, юкъхьанцарча партийни организацеша наха лостам тел производства торонех ма хулла дикагӀа пайда эцара. Оаха тхоашта хьалхашка декхараш увттаду хий дехкача лаьттаех, удобренех, техниках дикагӀа пайда эцара. Укх шера чакхдоалаш латт района боахамашка севооборотaш караерзаелга. Дика лел тракторашта ремонт яра балхаш, кхашка ехк моттигера удобренеш. Цу дерригне укх шера валови ялат доаккхилга 41 эзар тоннагӀа дӀакхачийта торо лургья аьнна хетт тхона.

ДӀахо нов. Карагичевас дувц Терека юхе дада лаьтташ карадерзадара, де дезараш шоаш чакхдаха дезаш хиларах. Цо дош оттаду районе хий дехна системаш хьаяра балхаш сихде дезарах. Нагахь санна планировочни балхаш чакхдахара колхозашта кхы тӀа новкъостал дой, укх шера бӀаьсти лаьрхӀачул совгӀа 1,5 эзар гектар лаьтта хий дехкаш хургда.

Тхона хетачох, йоах дӀахо оратора, района боахамаша шура яккхаран, жа леладаран, комсаш кхеяран специализаци йича бакъахьа хургдар. Филоксераца лоаттабеш бола къовсам чӀоагӀбе беза «Чеченингушвино» объединене.

Районе лакхлуш латт политически организаторски балха боарам, чӀоагӀъеш я къахьегамен производственнии дисциплина. Района коммунисташа берригa низ тӀабохийт пятилетка тӀеххьарча шера планаш толаме кхоачашъяра.

Ше къамаьл деш 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химически комбината директора Л. А. Шилова белгалдаьккхар, КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета сессеи решенеш, КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даь Кхайкарал предприяте къахьегамхоша чӀоагӀа къоабалдаь тӀайийца хилар. Химикаша шоай деррига низаш тӀадерзаду пятилетка чакхйоалача шерара заданеши бӀарчча пятилеткен кхоачашъяр духьа.

Пятилетка дӀадахача шерашкен хӀанз цар бечеи балха керттера лостам — производства эффективность дӀахо лакхъелга. Кийч а я толамца кхоачашъеш я процессаши оборудовани эргаьаькка тоаяра, продукци дукхагӀа арахецара, къахьегама овсарле лакхъяра; халача балхашта механизаци яра, бедал, реагенташ, энергосредстваш кхом беш дӀаахийтара тӀаерзаяь йола лоархӀамера организационно - технически мероприятеш. Цо торо хилийтай пятилетка диъ шера чухь товарни продукци хьаяра боарам 23,2 процент лакхбе, къахьегама овсарле лакхъеннай 35 процент.

Цунца цхьана къовсам лоаттабу продукце дикал лакхъяра тӀехьа. Пятилетка йолаелча денз тха продукце ялх тайпана еннай дикалла паччахьалкхен Знак, хӀанз ерригача продукцех 70 процент совгӀа яр дикала Знак йолаш я. Химикаша укх гарггарча хана де лерхӀар — продукце вокх тайпашта — полиэтиленаи синтетически дубителаи лакхара аттестаци дулга вӀаштӀехьадаккхар.

Хьалхашка латта декхараш кхоачашдара наькъаш дувцаш, оратора белгалдаьхар машиннаькъеи городской автотранспортеи балха тӀара цхьадола кхоачамбоацараш. Потребителашта продукци дӀаяхьийта эттача низкъало хул вагонаши цистернаши вӀаштӀехьъяха. Городской транспорто болх во бар бахьан долаш хӀара денна дукха нах тӀехьабус. къаьстта во болх бу трамвайс.

Ший къамаьл чакхдоаллаш нов. Шилова тешам белар, комбината коллективо шера план ханал хьалха кхоачашъяра кхы а шерагӀа социалистически яхь йоаржаергхиларахи пятилетка заданеш толаме чакхйоахача шийгара доагӀаш дола дакъа юкъехьоргхиларахи.

Пятилетка диълагӀча шера Шалински района къахьегамхоша даьхача толамех дийцар КПСС райкома хьалхарча секретара А. Ч. Осмаева. ДукхагӀйолча промышленни предприятей коллективаша кхоачашъяьй шоай планаш, пхи предприяти республикански Сийлен доска тӀа яьккхай.

Юрта боахама къахьегамхоша хӀанале а кхоачашъяьй ялат даккхарен дохкарен пхе шера план. Юкъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара 25 центнер ялат чуийцад районе. Чакхдаьннача шера 5 декабрага массе хьокхамех дола шоай декхараш кхоачашдир хьайбаш леладераша.

ХӀанз районе шерра дӀадовзийташ да КПСС ЦК-ас партега, советски халкъага даь Кхайкарал. Пятилетка чакхйоалача шера къахьегама толамаш дахарца Даьхе гӀадйига лаьрхӀа керда декхараш белгалдеш ба шалинцаш.

КарагӀдийнна толамаш, — аьлар А. Ч. Осмаева, — кадраш нийса харжарах, кхебарих, дӀа-юха оттабарах хьахиннар. Дог цӀена, принципиальни нах оттабе тха вӀаштӀехьдаьннача толамца кхоачашъю халкъбоахама планаш, нийса кхею тӀакхувш йоагӀа къона тӀехье, чӀоагӀду интернациональни доттагӀал.

Шалински района промышленностеи юрта боахамеи дукха резерваш я пайда эцанза. Ерригача торонех биззагӀа пайда эцар духьа, парте райкомо могадаьд уж гучаяхара йола комиссеш вӀашагӀйохкилга. Цу юкъе дакъа лоацаш хургба йоккха говзал йола специалисташ, производстве хьалхле лелаераш, общественни организацей викалаш. Оаха декхар оттаду, биззача низах болх ца бу цхьаккха а предприяти 1975 шера районе хургйоацаш.

КПСС-ЦК-ас партега, советски халкъага даьча Кхайкаралo, 1975 шера халкъбоахама план ханал хьалха кхоачашъяран нийслагӀа пятилетка толаме чакхъяккхаран духьа лелаю Еррингсоюзни социалистически яхь шерагӀа йоаржаяра хьакъехьа болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцамо хьинаре айдаьд къахьегамхой, хӀаьта цар де мел дезар дергда КПСС XXV съезда баха мaбоагӀара накъабахар духьа, аьлар А. Ч. Осмаева ший къамаьл чакхдоаллаш.

«Грознефтехимзаводы» объединене начальника Г. Ф. Пальчикова ше къамаьл деш дийцар КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленума решенеша республика мехкдаьтта-химикий хьинар чӀоагӀа айдараха пятилетка чакхйоалача шера заданеш толаме кхоачашъе уж лаьрхӀа хиларахи. Цхьабакъда нийслагӀча пятилетках белгалдаь декхараш дизза кхоачашдар духьа, объединене предприятей коллективаша шоай балха тӀара кхоачамбоацараш цӀендаь дӀадаха деза. Иштта, масала, пятилетка диълагӀча шера кхоачашъяьяц мехкдаьтта чакхдаккхара план, Ӏалашдаьдац планагӀа белгалъяьча ассортиментагӀа мехкдаьтта продукташ хьаелга. Оборудоване даькъе цӀенхаштара конструктивни кхоачамбоацараш хилари растворитель дукха йоври бахьан долаш кара ца ерзаеш йисай карбамидни депарафинизаце установка. Заводашка планал совгӀа йоаньй бедал, мехкдаьтта продукташ, энергоресурсаш, белгалъяьча ханал дукхагӀа ремонт яьй установкашта, дукха яьй ца йоагӀа расходаш. Финансироване хьокхамех 86 процент мара кхоачашъяьяц объединене гӀишлой - монтажни балхаш дара план, цу даькъе чуӀе цӀеноши дара план — 71 процент.

Оборудовани ца хиларах эксплуатаце дӀа ца луш йисай даьтташ ду мощносташ, кхоачамболлаш кхоачашдаьдац хий лорадара объекташ хьалъечара гӀишлой - монтажни балхаш, цу гӀулакха къоастаяь средстваш караерзаьяц. Кхоачаш ца еш йисай наха чуӀе цӀеноши эксплуатаце дӀададара план а.

Уж кхоачамбоацараш цӀендаь дӀадаха деза. Хьахиннача шера мехкдаьтта - химикаша кхоачашъе еза продукци хьаярен цунна реализаци ярен низкъало план, дукха а дукхагӀа арахеца еза дикала Знак йола продукци, караерзае еза йоккхий капиталовложенеш. Керда оборудовани оттаяь эргаьаькка тоае еза № 7—8 йола установка, эксплуатаце дӀаяла еза ЭЛОУ блок, даьтташ хьаду мощносташ, реконструкци а яь чакхъяккха еза карбамидни депарафинизаце установка, караерзае еза цун проектни мощность. Дукха гӀулакхаш чакхдаха деза электродни коксеи парафинисти дистилляташи дукхагӀа хьаяра, хица кхоачамбу № 2 йола блок болх бе йолаялийтара, дийнахьи бийсанеи 160 эзар кубометрага кхаччалца предприятешкара хьауха бӀеха хий цӀендалла низ хургболаш биологически станци тоаяра.

Нов. Пальчикова тешам белар КПСС ЦК декабрьски Пленума решенештеи партега, советски халкъага даьча Кхайкаралаи дика гӀулакхаш карагӀдувларца «Грознефтехимзаводы» объединене болхлоша жоп лургхиларахи пятилетка чакхйоалача шера план ханал хьалха кхоачашъелга Ӏалашдергхиларахи.

Къамаьл ду республика цӀи хезача «Ермоловский» совхоза доярка Я. А. Кадыровас. Цо дувц шоай ферма хьайбаш леладераша пятилетка диълагӀча шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяра карагӀдаьннарех. ХӀара кхоабача Ӏаттагара юкъера лаьрхӀача 2963 килограмм (363 килограмм планал совгӀа) шура яьккхай. Нагахьа санна хьалха дӀадахача шерашка ферма дикагӀа болча доярката кхоабача Ӏаттагара йоаккхаш хинна шура 2700—2800 килограммал дукхагӀа хиннаеце, соахка ялх доярка 3000 килограмм а кхы дукхагӀа а яьккхай.

Со керте латта фермера партгруппа, аьлар н. Кадыровас, гӀийртай ферме бокъонца творчески хьал оттаде, пхе шера план а шоай социалистически декхараш а кхоачашдара хӀара хьайбаш лелaдечун бехктокхам лакхбара де мел доагӀар де. Пятилетка тӀеххьарча, 1975 шера кхоачашде деза декхараш оттадаь йола КПСС ЦК декабрьски Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета шоллагӀча сессеи решенеш чӀоагӀа раьза хинна тӀайийцар оаха. Парте тӀахьехама жоп а луш ферма коллективо лаьрхӀад: 1975 шера хӀара кхоабача Ӏаттагара 3000 килограмм шура яккха, шура дикагӀа хилийтара чотах кхы тӀа 7 эзари 500 сом пайда бе, кийчдаьча доакъара фурмат дара чотах 8 процент ахча кходе. 100 Ӏатта тӀехьа 95 Ӏасилг кхеде. Цо торо хулийтаргья кхы тӀа 140 центнер шура яккха, е 2,7 эзар сом. Чакхдаьннача шера, йоах н. Кадыровас, август бетта кхоачашъяьй аз пятилетка. Укх шера дош лу аз хӀара кхоабача Ӏаттагара 4150 килограмм шура яккха. Пятилетка тӀеххьарча шера керда лакхара декхараш тӀайийцад тха совхоза берригача къахьегамхоша а.

Чакхдаха дезача гӀулакхий корта а лаьрхӀа тӀайийцар оаха юрта боахама болхлоша социалистически яхь йоаржаяра хьакъехьара КПСС ЦК, Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцам, белгалдаьккхар н. Кадыровас. Тха коллективо доакъарах хьурмат деш, доал деш пайда эцаргба, из кийчделга вӀаштӀехьдоаккхаргда. Берригача тха хьайбаш леладерашка творчески болх байтара, пхе шера план кхоачаши тӀехкхоачашъяра лоаттабу къовсам хӀаране данза даргдоаца хӀама санна хилийтара тӀехьа болх беш я хӀанз партгруппа.

Тха коллектива, йоах доярка ше чакхйоаллаш, дош аьннача хургда, декхараш кхоачашдергда, кердача къахьегама толамашца вай хьамсарча парте аргӀанарча XXV съезда накъа гӀоргья.

Дош лу А. И. Воронкина КПСС Ачхой-Мартановски райкома хьалхарча секретара. Пятилетка къоастамбеш дола шу, йоах цо, хьинаре къахьегара шу санна юкъе гӀоргда советски халкъа турпалерча гӀулакхий летописа. Пятилетка чакхдаьнна шераш дикача хьокхамашца белгалдир района къахьегамхоша. Ялат кийчделга 1,5-зза лакхденнад, цу даькъе хьажкӀаш — 6-зза, баьцадаараш кийчдар — 3-зза, шекара свекла — 1,7-зза, сом — 2-зза совгӀа, дулх — 2-зза, шура — 60 процент.

Доккхий толамаш доахилга норма а хинна дӀаэтта бола бӀаьш хьалха латтараш хьалкхийнаб районе. Гектара тӀара 50—60 центнер хьажкӀаш — из балха дикала знак я тха звеньевой — Матаев Берсий, Захаев Лаьчий, Губиев Султана, Чегербиев Лаьчий, гектара тӀара 500—700 центнер шекара свекла йоаккх свеклаш лелаераша Амагиева Цуке, Магомадова Резвана, Исаева Маккас. ХӀара гектара тӀара «Самашкинский» совхозе 380 центнер мерза овлаш даьхад, хӀаьта «Новосельский» совхозе — 220 центнер. ЧӀоагӀа теркo а еш Ӏомаю оаха хьалха латтарий опыт, из массанена дӀайовзийт.

НийслагӀча пятилетка чакхйоала шу дӀадоладаьча района къахьегамхоша ерригача торонех пайда эцара даькъе де мел дезар ду. ХӀара денна тӀаьтӀӀа болх беш ба кхашка, фермашка, совхозий мастерскешкеи бригадашкеи, массанахьа шерра лохаш я продукци дукхагӀа яккхара торонаш.

Оратора дувц балха тӀарча кхоачамбоацарех. Совхозашта дукха зе хул дӀалуш йола продукци во хилар бахьан долаш, дукха продукци талх заготовительни организацеша ший ханнахьа из дӀачу ца эцар бахьан долаш.

Геттара мела къестаду совхозашка хиш дехкача лаьттай дешаш, къаьстта баьцадарарш леладеча совхозашка. Кхоачамболлаш Ӏалашъяц совхозаш минеральни удобренешца а. Республика агрохимически лабораторе хьахьокхачох дукххача лаьттанашка фосфор кӀезига я, бакъда эшачул ахано а кӀезигагӀа кхоач из района совхозашка. Эшаш ба бухгалтераш, ветеринарни болхлой, инженераш-механикаш, бакъда хӀаьта а тӀеххьарча диъ шера пхьа специалист вайтавац района совхозашка.

Совхозий къахьегамхоша, белгалдоакх А. И. Воронкина, шоай торонашка а хьежа лаьрхӀад пятилетка дерригача хьокхамех кхоачашъе а пятилетка хьалхарча шерашка тӀайиса продукци 1975 шера йизза юхаметтаоттае а.

Докладах йола пренеш чакхъяьлар Ножай-Юртовски райисполкома председатела А. С. Батаевас къамаьл дарца. Цо дийцар, чакхдаьннача шера колхозий къахьегамхоша паччахьалкхенга еррига юртбоахама продукташ йохка планаш ханал хьалха кхоачашъярах. Соахка цул хьалхарча шера хинначунца нийслича юртбоахама производства дерригача доакъошка доходаши пайдаши дикка лакхденнад. ДукхагӀа даьккхад дулх, кӀезигденнад цунах дӀадодар. Тоадаьд хьайбай фу.

Бакъда, района экономика дегӀайоалаеш карагӀдаьннарий анализ йича дика хоалу тхона пайда эцанза йола резерваши торонаши дукха йолга, хьувкъамаши хьайбай продуктивности тайп-тайпара хилар, тайп-тайпара боахама доал делга хилар. 1975 шера халкъбоахама плани пятилетка заданеши кхоачашъяра чӀоагӀа болх бе безаргба. Района партийни, советски, боахама организацеша оттаяь кхоачашъеш я производства эффективность лакхъяра, продукци дукхагӀа яккхара гӀаерзаяь мероприятеш. 1975 шера паччахьалкхенга дохка лаьрхӀад 1365 тонн дулх, 1500 тонн доаккхаргда тхьамка, баьцадарарш — 2080 тонн, цӀенхаштта теркам бергба соми бешамаши вокхарийи леладелга дегӀадоаладара.

Къамаьл чакхдоалаш А. С. Батаевас аьлар, болхлой, колхозхой, района берригa къахьегамхой кийча ба белгалъяь планаш кхоачашъе, пятилетка чакхйоалача шера керда толамаш даха.

* * *

Пленумо тӀайийцар 1975 шера ерригача пятилетка планаши социалистически декхараши кхоачашдара коммунистий низаш, республика берригa къахьегамхой оарцагӀбахара тӀабербзабаь бола соцам.

ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕГӀААХАРА НАЬКЪА ТӀА

1974 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа боахам дегӀаахара Паччахьалкхен план кхоачашъяра итогех бола Нохч-ГӀалгӀай Статистически управлене хоам

Нохч-ГӀалгӀай АССР къахьегамхоша, КПСС XXIV съезда решенеш кхоачаш а еш, шерра социалистически ях1 йоаржаярах пятилетка дильагӀча, къоастамбеча шера дӀахо дегӀайоалайир экономика, Ӏилма, культура, тоадир халкъа хьал-торо.

Республика халкъа боахама къаьст-къаьстача доакъоша паччахьалкхен план кхоачашъяр хьахьокх дӀахорча даннеша:

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Продукцена реализаци яра план 101,3 процент кхоачашъяьй. Промышленноста доакъошка продукци арахецар 1973 шера хинначул укх боарамагӀа лакхденнад:

Химически мехкдаьтта химически промышленносте	— 6 процент
Машинашъечен металлообработкен	— 7 процент
Хьунен хьу чакхйоахачен промышленносте	— 6 процент
ГӀишлои материалий промышленносте	—12 процент
Яйгача промышленносте	—11 процент
Кхачен промышленносте	—11 процент

Продукцена реализаци яра план кхоачашъяри предприятешка арахеца продукци дегӀаахари хьахьокх укх даннеша:

	1974 ш. план кхоачашъяра проц.	1974 ш. 1973 шерца нийсдича проц.
«Грознефть» объединени	101	84
Вознесенски газ чакхйоаха завод	106	88
Грозненски газ чакхйоаха завод	101	163
Карабулакски химически реагентий завод	110	123
«Грознефтехимзаводы» объединени цу даькъе СССР 50 шу дизара цӀерагӀа Грозненски химкомбинат	100,3	97
	103	105
«Красный молот» завод	100,1	106
«Электроприбор» завод	102	98
«Нефтегазпромавтоматика» СПКБ опытни завод	106	117
«Пищемаш» завод	106	115
Ахриев ГӀапура цӀерагӀйола «Электроинструмент» завод	101	107
«Трансмаш» завод	100,6	106
Гудермесски «Мединструмент» завод	100,9	106
Электромеханически завод	106	103
Грозненски ремонтно-механически завод	100,5	101
«Автоспецоборудование» яха опытно-экспериментальни завод	102	104
«Металлотара» завод	100,8	103
«Грозэнерго» районни энергетически управлени	100,6	96
Мебельно-хьун хӀамаш ю «Терек» яха фирма	100,6	111
Ермоловски ДОК	115	115
Хьун боахама управлени	107	99,0
Ацетонови завод	101	106
Цементни завод	107	—
Грозненски аьшкбетона конструкцей завод	100,1	95
ЦӀенош ду йоккхий панелаш арахеца Аргунски завод	79	87
ГӀишлой материалийи гӀишлой индустреи Аргунски комбинат	100,0	103
Назрановски трикотажни фабрика	100,7	104
Швейно-производствени объединени	104	104
Кога гӀирса фабрика	101	107
«Консервплодоовощ» производственно-совхозни объединени	100,5	113
«Чеченингушвино» производственно-совхозни объединени	106	116
Шекар доаккха завод	100,4	93
Грозненски дулха комбинат	97	109
Шурий промышленноста Нохч-ГӀалгӀай производствени объединени	108	107
Ялата продуктай Нохч-ГӀалгӀай производствени управлени	105	92
«Чеченингушпромстройматериалы» яха производствени объединени	100,5	103
Республика яхчен промышленноста министерство	102	104
Моттигерча промышленноста министерство	104	119
Доагора промышленноста управлени	100,2	105

Промышленни продукце керттера тайпаш хьаяр хьахьокх укх даннеша:

		1974 ш. арахийнар	1974 ш. 1973 шерца нийсдича проц.
Электроэнерги	млн. квт. сахьат	3306	98
Мехкдаьтта	эзар тонн	12076	81
Газ	млн. куб. метр	3954	97
Болат	эзар тонн	34,4	97
Мехкдаьтта аппаратура	эзар тонн	16,2	102
Насосаш		806	111
ТӀоанаш гидро хьисапе делхийта агрегаташ		83	89
Скважинаш караерзаяра йола цементировочни агрегаташ		531	100,8
Тракторни прицепаш — эзар		11,9	105
Трансформаторни подстанцеш		1638	108
Электрографически машинаш		1735	99,9
Электроинструмент — эзар		206	90
Кирпичах (колхозаша яьр йоацаш) млн.		178	103
КӀир — эзар тонн		37	90
Гипс (алебастр) — эзар тонн		9,8	100,0
ВашагӀхетта аьшкбетона конструкцеши деталаши — эзар. куб. м.		251	95
Цемент — эзар тонн		314	—
Кийчъяь хьу (колхозаша кийчъяьр йоацаш) — эзар куб. м.		149,0	100,0
Цу даькъе херх хьокха хьу — эзар куб. м.		59,4	92
Ардакх (колхозаша яьккхар йоацаш) — эзар. куб. м.		43,2	79
Хьун-гамий плиташ — эзар куб. м.		41,7	112
Фаттан хьекха фанера — млн. кв. м.		7,7	97
ТӀемнахьа дувхаду пазата барзкъаш — эзар		186	135
Чухьнахьа дувхаду пазата барзкъаш — эзар		3097	112
Швейни изделеш — млн. сом.		45,0	106
Кога гӀирс — эзар пар		912	102
Дулх (промышленни хьисапе даьккхар) — эзар тонн		18,5	115
Колбасни изделеш — эзар тонн		5,6	98
Паччахьалкхен ресурсай бедалах даьккха дулхдаьтта — тонн		1151	99,0
Паччахьалкхен ресурсай бедалах даьккха ганарий даьтта — эзар тонн		9,7	180
Мерача шурий продукци — эзар тонн		54,0	109
Хьаьна нахчаш — тонн		1288	110
Кондитерски изделеш — тонн		4487	103
Шекара песок — эзар тонн		6,7	87
Маьхки маьхка-булочни изделеш — эзар тонн		72,0	95
Макаронни изделеш — эзар тонн		4,1	93
Консерваш — млн. условни банка		125,7	119
Йий — эзар декалитр		1235	122
Комсех даьккха чхьагӀар — эзар декалитр		1310	116
Пуржине менгеш — эзар		22	92
Шарикерц авторучкаш — млн.		10,3	116
Бытови химе товараш — млн. сом		5,0	142
Мебель — млн. сом		14,2	107

Насосаш, тӀоанаш гидро хьисапе делхийтара йола агрегаташ, скважинаш караерзаяра йола цементировочни агрегаташ, мехкдаьтта аппаратураш, фаттан хьекха фанера, мебель, вӀашагӀхетта аьшкбетона конструкцеши оатхалаши, чухьнахьа дувхаду пазата барзкъаш, кога гӀирс, колбасни изделеш, консерваш, кондитерски изделеш, маьхки маьхка-булочни изделеши, макаронни изделеш, йий арахецара 1974 шера план кхоачашъяьяц.

Еррига республика хьанийцача къахьегама овсарле лакхъяра план промышленносте 98,9 процент мара кхоачашъяьяц.

1973 шера хинначул къахьегама овсарле лакхъеннай СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химически комбинате — 6 процент, Грозненски ремонтно-механически заводе — 3 процент, Карабулакски химически реагенташ арахецача заводе — 20 процент, заводашка: «Красный молот» — 5 процент, «Пищемаше» — 13 процент, ГӀ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструменте» — 9 процент, «Трансмаше» — 8 процент, электромеханически заводе — 4 процент.

Къахьегама овсарле лохъяьй «Грознефть» объединене предприятешка, Вознесенски газ чакхйоахача заводе, В. И. Ленинеи А. Шериповеи цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводашка, цӀенош хьалду йоккхий панелаш арахецача Аргунски заводе, шекар доаккхача заводе, Червленски чхьагӀар доаккхача заводе, кхыча цхьайолча предприятешка

Дуккхача хана деиз производствени мощносташ кара ца ерзаеш хьайоагӀа шекар доаккха завод, Назрановски трикотажни фабрика, Гудермесски медицински инструментий завод, гӀишлой материалийи гӀишлой индустреи Аргунски комбинат.

«Дуккхача наха эша товараш арахецилга дӀахо дегӀадоалалар Ӏалашдара де дезарий хьакъехьа» КПСС ЦК-и СССР Министрий Совети сацамаш кхоачаш а деш республика промышленни предприятеша 1974 шера арахийцад 273 миллион сома маьха халкъа эша товараш, уж хул 1973 шера арахийцарел 9 процент дуккхагӀа.

Культурно-бытовой гӀулакхаштен боахамен эша товараш арахецара 1974 шера план 101 процент кхоачашъяьй, 1973 шера арахецаш хинначул уж товараш 7 процент дуккхагӀа яра а хецаш.

Культурно-бытовой гӀулакхаштен боахамен эша товараш арахецара оттаяь хинна планаш кхоачашъяьяц: мебельно-хьун хӀамаш еча «Терек» яхача фирмас, Грозненски дулха комбината, доагора промышленноста управлене Грозненски лесопункта, столярни изделей завода, «Художник» яхача фабрика.

1974 шера промышленни предприятей коллективаша дукха балхаш даьд арахеца продукци дикагӀа хилийтаран керда, тӀолашагӀйола машинаш, оборудовани, прибораш кийчъяран. Паччахьалкхен дикала Знак еннай 25 продукцена.

Из иштта дале а цхьайолча промышленни предприятеша арахеца продукци хӀана а тӀехьа во я. Ишта я Грозненски кога гӀирс-бу фабрика, Назрановски трикотажни фабрика, «Ачалуки» яха минеральни хий арахецача завода продукци.

Республика еррига промышленность хьанийцача 1974 шера паччахьалкхенна пайда бара задани тӀехккхоачашъяьй.

Еррига республика хьанийцача арахецача продукцега дӀабоал мах лохбара план тӀехккхоачашъяьй, арахецача продукцега дӀабоал мах планагӀа лаьрхӀачул совгӀа лохбарах паччахьалкхенна кходаьд 2 миллион совгӀа сом. Цхьабакъда, цхьайолча предприятешка арахецача продукцега дӀабоал мах планагӀа лаьрхӀачул дуккхагӀа ба. Царех я мебельно-хьун хӀамаш ю «Терек» яха фирма, Ермоловски ДОК, «Чеченингушводстрой» гӀишлошъю управлени, Аргунски аьшкабетона изделей завод, гӀишлой материалийи гӀишлой индустреи Аргунски комбинат, Назрановски трикотажни фабрика, дулхи комбинат, кхыйола предприятеш.

Лоаладаьча болата кооперировании поставкаш яра 1974 шера план 109 процент кхоачашъяьй, лоаладаьча болата план — 108 процент, поковкай план — 111 процент, штамповкай план — 109 процент кхоачашъяьй.

Промышленни предприятеша, Ӏилма-тохкама институташа дукха балхаш даьд керда техника, дикагӀйола технологи, Ӏилма-технически балхаш производствана юкъеккхахьара даькъе.

Бурув тохача мишттай хьожаш техкар тӀоанаш техкара йола механизмаш, скважинаш чӀоагӀъеча техкар керда обсадни турбаш.

«Красный молот» заводе хьайир нийсен цхьан боарамагӀев йола заготовкаши оатхалаши, болат лоаладеча производствана комплексни механизаци йир, мехкдаьтта кӀеж еттачен газовни скважинашта лаьрхӀа керда арматура арахеца йолайир.

Электромеханически заводе арахеца йолаяьй керда трансформаторни подстанцеш.

Халкъбоахама планагӀа арахеца лаьрхӀа хинна 16 керда продукци кара а ерзаяь арахеца йолаяьй республикерча заводашкеи фабрикашкеи. Цунца цхьана керда техникеи дикагӀйола технологии производствана юкъеяхьара оттаяь хинна заданеш кхоачашъяьяц «Чеченингушвино» производственно-совхозни объединене, автотранспортни управлене предприятеша, дулхакомбинато, цхьайолча кхыча предприятеша.

Изобретателашеи рационализаторашеи хьинаре дакъа а лоацаш технически прогресс яьй. 1974 шера республика халкъа боахама юкъейоалаяьй 12 эзар изобретении рационализаторски предложении, цар шера паччахьалкхенна беш бола пайда 13 миллион сом да.

ЮРТА БОАХАМ

Республика юрта боахама къахьегамхоша 1974 шера дуккхагӀа яьхай лаьттанцарен хьайбашкарен йоаха продукташ, дӀахо а чӀоагӀъяьй колхозийи совхозийи экономика.

Юкъера лаьрхӀача шера чуяхьаш йола юрта боахама еррига продукци 1971—1974 шерашка хиннай 1967—1970 шерашка цхьан юкъера лаьрхӀача шера чуяхьача продукцел 8 процент дукхагӀа.

Республике дукха балхаш даьд лаьтта леладара культура дӀахо лакхъяра, хиш дехкача лаьттаехи юртбоахама техникахи пайда эцилга тоадара, ялаташ дӀадера структура эргамкхара даькъе. Ялата лаьрхӀа хьажкӀаш, кен, борц дӀабера доала лаьтташ дукхагӀа хиннад.

1974 шера массе тайпа боахамашка ялат дӀадийна кхаш ииттал хилар:

Эзар гектар	1974 шу	1974 шу 1973 шерца проценташца нийсдича
дӀадийна деррига кхаш	467,2	98,4
ялата культураш	245,8	97,9
цу даькъе кӀа	121,1	93,4
дуга	5,3	96,4
фабрични шекара свекла	8,9	98,9
баьцадаараш	11,3	100
коартолаш	4,0	100

Массе а тайпарча боахамашка лаьттанцара керттера продукташ яхар хьахьокх укх даннеша:

эзар тонн	1973 ш.	1974 ш.	1974 ш. 1973 шерца проц. нийсдича
Ялата культураш	531,4	457,2	86
цу даькъе: гурахьа дув кӀа	275,8	193,4	70
гурахьа був мукх	116,0	85,5	74
хьажкӀаш	88,1	119,3	135
ялата бобови культураш	14,5	14,5	100
дуга	13,0	19,6	151
фабрични шекара свекла	213,8	207,2	97
Гидуаргаш	15,7	18,0	115
Коартолаш	55,9	55,5	99,3
Баьцадаараш	153,9	157,7	102
Сом	58,6	65,9	112
Комсаш	94,7	81,2	86

Колхозашкеи совхозашкеи хӀара гектара тӀара 1974 шера юкъера лаьрхӀача чуийца ялат хиннад:

Цхьан гектара тӀа центнераш	1974 ш.	1973 ш.
Ялата культураш	20,9	16,0
цу даькъе гурахьа дув кӀа	21,3	16,0
гурахьа був мукх	23,9	17,7
ялата лаьрхӀа хьажкӀаш	21,5	28,9
дуга	23,7	37,4
фабрични шекара свекла	240	227
гидуаргаш	9,9	11,7
Баьцадаараш	126	132

Кхашка эггара дикагӀа ялата культураш хьийкъай: Гудермесски районе — гектара тӀара 25,4 центнер, Ачхой-Мартановски районе — 24,3 центнер, Шалински районе — 22,7 центнер, Урус-Мартановски районе — 21,8 центнер.

Массадолча категорех долча боахамаша паччахьалкхенга баьцадаарий продукци йоккхар укх тайпара хиннад:

	1974 ш. ехкар эзар тонн	халкъбоахама план кхоачашъяра процент	1974 ш. ехка продукци 1973 шерца нийсдича проценташца
Ялат	155,1	100,0	94
цу даькъе:			
ялата лаьрхӀа хьажкӀаш	46,2	132	163
Дуга	12,6	126	182
Гидуаргаш	11,8	79	115
Шекара свекла	195,3	108	97
Коартолаш	5,5	110	125
Баьцадаараш	113,9	106	117
Культурни сом	66,0	130	119
Комсаш	79,5	86	86

Ахархоша дукха балхаш ду 1975 шера а ялат дика хьулкъадара. 1975 шера долча ялата лаьрхӀа дӀадийнад 170,2 эзар гектар гурахьа дув ялат.

ХьажкӀаш а йоацаш 1975 шера бӀаьстан юхье дӀадера амбарашка чутессад 9,1 эзар тонн ялата фу, вешта аьлча, 108 процент. Кхашка дӀайихьай 899 эзар тонн органически удобрени е цул хьалха дӀадахача шерарчул 28 процент дукхагӀа, 75,2 эзар тонн минеральни удобрени, е 1973 шера йихьачул 16 процент дукхагӀа. Тракторашта ремонт яра 1974 шера йиълагӀча квартала план 119 процент кхоачашъяьй.

ДӀахо а дегӀабенаб республике хьайбай боахам. Республика колхозашкарен совхозашкарен продуктивни доахан дийнад:

Эзар	1 январе 1974 ш.	1 январе 1975 ш.	1975 ш. 1 январь проценташца 1974 ш. 1 январца нийсбича
Доахан	161,4	162,4	101
Цу даькъе детта доахан	52,2	54,1	104
Хьакхарч	128,4	131,5	102
Жаӏ гаьзарий	568,8	579,3	102

Колхозашкеи совхозашкеи хьайбай продукташ яхар укх тайпара хиннад:

		1973 ш.	1974 ш.	1974 ш. 1973 шерца нийсдича проц.
Дулх	эзар тонн	16,8	17,8	106
Шура	эзар тонн	90,3	94,4	105
Фуаш	млн.	64,2	62,4	97
Тха	тонн	2427	2284	94

1974 шера республика колхозашкеи совхозашкеи хӀара кхоабача Ӏаттагара юкъера лаьрхӀача яьккхай 2009 килограмм шура, из хул 1973 шера яьккхачул 35 килограмм дукхагӀа.

Наурски района боахамашка юкъера лаьрхӀача хӀара Ӏаттагара яьккхар 2389 килограмм, Шелковской районе — 2260 килограмм я.

Хьалха санна деттача доахана продуктивность лоха я Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Надтеречни, Назрановски, Шалински районашка — 1593 — 1846 килограмм мара яккхац цига хӀара кхоачаба Ӏаттагара.

Массе а тайпа долча боахамашка хьайбай продукташ паччахьалкхенга йизал ехкай:

	Продукташ кийчъяра боарам	Халкъбоахама план кхоачашъяра процент	1974 ш. 1973 шерца нийсдича проценташца
Доахани кӏоа тӀара оалхазараши — эзар тонн			
дийна долаш дехкараш	35,4	105	111
Доадеш дехкараш	17,7	—	112
Шура — эзар тонн	80,5	103	103
Фуаш — млн.	71,0	101	107
Тха — эзар центнер	40,8	101	99,5

Ӏа дакхха доахан чуdерзадаьча хана 1974 шера 1 ноябре колхозашкеи совхозашкеи хӀара бежана дӀалаьрхӀача кийчдаьд 12 центнер доакъар е 1973 шера цу хана кийчдаьчул 1,6 центнер кӀезигагӀа.

Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи доахани цар продуктивности дегӀаяр кхоачамболаш дац, доахан Ӏангара дахара доакъар кийчдара план кхоачашъяьяц, хӀана а тӀехьа дукха ба дӀабохийта къахьегами средствашеи, фермашкара къахьегама овсарле лоха я.

ДӀахо а юрта боахама материально-технически база чӀоагӀъяра балхаш даьд. 1974 шера республика колхозашкеи совхозашкеи кхаьчай 1199 трактор, 697 грузови автомобиль, 244 ялат чуэца комбайн, 232 силосоуборочни комбайн.

Юрта боахам дегӀабоалабара дӀадахача шера дӀаяхийта паччахьалкхен капитальни вложенеш 74,6 млн. сом хилар, е цул хьалхарча шера хинначул 6 процент дукхагӀа. Хьайбай комплексаш хьалъеш я Ачхой-Мартановски, Грозненски, Наурски, Сунженски, Шелковской районашка.

ЧӀоагӀъеннай колхозийи совхозийи экономика. Юртбоахама производства рентабельность лакхъеннай. КӀезигденнад паччахьалкхенна эс деш дола боахамаш. Еррига совхозаш йиназача боахама расчета тӀа яьха яьннай. Боахамашта юкъера бувзамаш дегӀадаьхкад. Доахан кхабара а дебадара а йола боахамашта юкъера объединенеш вӀашагӀъехкай Шалински, Сунженски районашка.

ТРАНСПОРТИ БУВЗАМИ

Халкъа боахама мухьаш дӀа-юха кхахьара 1974 шера план Къилбаседа-Кавказа машинаьякъа Грозненски отделене 100,6 процент кхоачашъяьй, 1973 шера дихьачул 2,3 процент дукхагӀа мухьаш дӀа-юха дихьад.

Пассажираш дӀа-юха бигара план 98,8 процент кхоачашъяьй, 1973 шера бигачул 7 процент дукхагӀа бигаб уж. Мухьаш тӀадоттара план 100,5 процент кхоачашъяьй, цу даькъе мехкдаьтта продукташ чуйоттара план 101,1 процент кхоачашъяьй.

Грозненски машиннаькъа отделене кийч а яь дӀаяхийтай 10 эзар гаргга беза мухь тӀабола поезд, царца планал совгӀа дӀа-юха бихьаб 4 млн. гаргга тонн мухь. Айхха мухь тӀаботтарах мукъаяьннай 2361 вагон.

Юкъера лаьрхӀача дийнахьи буси къахьегама овсарле лакхъяра задани 99,1 процент кхоачашъяьй, вагонооборота план —102,7 процент, участкови сухала задани — 97,2 процент.

1974 шера автомобильни транспортаца мухьаш дӀа-юха дахьара план 102,8 процент кхоачашъяьй, пассажираш дӀа-юха бигара план — 100,7 процент. 1973 шера дӀа-юха бихьачул 12,6 процент дукхагӀа бихьар мухь, пассажираш — 14,2 процент.

Автомобильни транспорта грузооборота план тӀеххкхоачашъяьй 1,7 процент. Пассажиро-километрий оборот 1973 шера хинначул 17,9 процент лакхъеннай. Мах а эцаш легкови таксеца иикъ бара план 102,1 процент кхоачашъяьй, из хул 1973 шера хинначул 26,4 процент дукхагӀа.

Еррига дӀалаьрхӀача бувзама предприятеша арахийца продукци 1973 шера арахийцачул 6,8 процент дукхагӀа хилар. 1974 шера план 101,6 процент кхоачаш а еш.

КАПИТАЛЬНИ ГӀИШЛОШЪЯР

ДӀадахача 1974 шера чакхъяьккхар капитальни гӀишлош хьалъяра йоккха программа.

Хьал а яь болх бе йолаеннай цхьайола промышленни культурно-бытовойи объекташ: Шалински цементни завод, рудай йоаца гӀишлои материалаш йоахаца чакхйоахаши йола Карабулакски завод, Малгобекски гормолзавод, А. Шерипова цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера карбамидни депарафинизаци яра йола установка, мебельно-хьун хӀамаш еча «Терек» яхача фирма отделочно-сборочни цех, кхыйола объекташ.

Из иштта дале а производствени мощносташ белх бе йолаялийтара 1974 шера план кхоачашъяьяц.

1974 шера республика халкъа боахамга дӀаяхийта капитальни вложенеш 308,9 млн. сом хилар е 1973 шерарчул 2 процент дукхагӀа.

Паччахьалкхен капитальни вложеней чотах болх бе йолаялийта керттера фондаш 222,3 млн. сома маьха я.

Еррига республика хьанийцача паччахьалкхен капитальни вложеней план 88 проценти гӀишлон-монтажни балхий план 86 проценти мара кхоачашъяьяц.

1974 шера подрядни организацеша шоай ницаца гӀишлонмонтажни балхий программа кхоачашъяр хьахьокх укх даннеша:

	1974 ш. план кхоачашъяра процент	1974 ш. 1973 шерца нийсдича проц.
Республика подрядни организацеша	96	106
Нохч-ГӀалгӀай гӀишлонгъеча управлене	86	99,7
«Грознефтехимремстрой» трест	102	105
«Чечингсельстрой» трест	96	107
«Чечингазстрой» трест	102	105
«Чеченингушводстрой» гӀишлошъю управлени	91	104

КЪАХЬЕГАМХОЙ МАТЕРИАЛЬНИ ХЬАЛАШИ КУЛЬТУРНИ БОАРАМИ ЛАКХБАР

Пятилетка диълагӀча шера республика халкъа боахаме шера юкъера дӀалаьрхӀача къахьегаш хинна болхлойи гӀулакхера нахи 2,2 процент дукхагӀа хилар.

Республика халкъа боахамерча болхлошеи гӀулакхерча нахеи юкъера лаьрхӀача бетта эша алапи 122,5 сом хилар, 1973 шера 119,1 сом мара ца нийцача, из лакхденнад 2,8 процент.

Професснонально - технически училищаша шера 10,6 эзар саг квалифицировании болхло кийчъяьв, керда цига хьанийцав 11,1 эзар саг, цу даькъе профессеца цхьана юкъера образовани луча училищашка — 1,6 эзар саг.

Предприятешка, учреждененшка, организацешка, иштта колхозашка къаьст-къаьста Ӏомабеш, бригадни, курсови дешарашка Ӏомабеш керда профессеш Ӏомаяьй, квалификацеш лакхъяьй 67 эзар совгӀача саго.

1973 шера хинначул наьха ахчан доходаш 4 процент лакхъеннай, дикка лакхъеннай колхозхой доходаш а.

Наьха ахчан доходаш лакхъяларо торо хилийтар хӀамаш эца торонаш дукхагӀа хилийта, деш дола гӀулакхаш, иштта сберегательни кассашка Ӏодехна ахчаш дукхагӀа хилийта, шера 18,6 миллион сом дукхагӀа хиннад уж.

Паччахьалкхени кооперативни розничи товарообота боарам, юкъарв кхача а тӀехьа дӀалаьрхӀача, 1974 шера хилар 525,4 миллион сом, 1973 шера хинначул вӀаши нийсдеча маьхаца лаьрхӀача 3 процент дукхагӀа.

Паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборота шера план, юкъарча кхачан оборот а тӀехьа дӀалаьрхӀача, 97 процент кхоачашъяьй, цу даькъе паччахьалкхен торговле предприятеша — 96 процент, потребительски кооперацей предприятеша — 99,5 процент.

Къаьст-къаьстача торговле организацеша розничи товарооборота план кхоачашъяр хьахьокх укх даннеша:

	1974 ш. розничи товарооборота боарам (млн. сом)	шера план кхоачашъяра процент
Грозненски горпищеторг	46,7	97
Грозненски горпромторг	55,7	97
Грозненски гастрономторг	29,3	96
Грозненски универмаг	37,4	90
«Грознефть» объединене УРС	51,6	98
Горплодоовощторг	9,1	102
Респотребсоюз	178,6	99,5

Цул совгӀа потребительски кооперацe комиссиони торговле гӀолла дехкад 4,2 миллион сома маьха товараш.

1973 шера дехкачул нахага дукхагӀа дехкад мацдаьтта, шура, шурий продукташ, баракъаш, трикотажни изделеш, мебель, легкови автомобилаш, кхыдола товараш.

Из иштта дале а телатеи хьамчан кога гӀирс, йоккхий холодильникаш, фарфоро-фаянсови сирдаьккхан пхьегӀаш Ӏалашъяра наьха хьашташ кхоачашдаьдац.

1974 шера моттигерча промышленноста предприятеша 28,9 млн. сома маьха халкъа эша товараш торговле дӀадахьийтад, уж 6,4 миллион сома маьха е 28 процент дукхагӀа хиннад 1973 шерарчул. Моттигерча промышленноста предприятеша торговле организацешта товараш доаттадара шера план 109 процент кхоачашъяьй.

Пятилетка диълагӀча шера дукхагӀа хилийтар бахача наха деш дола бытовой гӀулакхаш. Быта служба бахача наха 16,9 миллион сома маьха гӀулакхаш даьд, уж 10 процент дукхагӀа да 1973 шера даьрел. Быта предприятеша юрташка бахача наха даь гӀулакхаш 25 процент дукхагӀа хилар.

Еррига республика хьанийцача бахача наха бытовой гӀулакхаш дара шера план 100,1 процент кхоачашъяьй, городе гӀулакх дара план — 97 процент, хӀаьта юрташка гӀулакх дара план — 109 процент.

1974 шера бахача наха цӀенош дара дӀаяхийтай 22,6 миллион сома маьха капитальни вложенеш, республикерча къахьегамхошта шера хьал а даь дӀаденнад 147,1 эзар квадратни метр цӀенош.

Паччахьалкхен капитальни вложеней чотах хьалъяьй 1070 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учреждениеш, 4200 моттиг йола 6 школа. Цул совгӀа Ерригсоюзни коммунистически субботник дарах кхаьхначa средствай чотах хьалъяьй 5280 дешархочоа моттиг йола школаши пристройкаши. Цхьабакъда, госкапвложенеех дешархошта моттигаш кийчъяра план 73 процент мара кхоачашъяьяц.

Республика городашкарчеи юрташкарчеи 18,4 эзар квартире чуйиллай газ, вешта аьлча, 100 процент кхоачашъяьй план.

1974 шера хьал а даь наха чубаха цӀеноши деша даха ха йоацача берий учреждененши дӀаялара план кхоачашъяьяц.

Республика юкъараобразоване школаш массанега а юкъера дешар дешийтарга йоахаш латт.

1974—1975 дешара шу дӀадоладеннача хана 269,2 эзар саг дешархо вола 493 дийнахьарча общеобразовательни школашка занятеш дӀайолаелар.

Цул совгӀа болхлой, юрташкарча кагирхой, заочни общеобразовательни школашка дешаш ва 20 эзар болхло, гӀулакхера саг, колхозхо.

Лакхерчеи юкъера лаьрххӀа йолчеи дешара заведенешка республике дешаш ба 26,6 эзар кагий наха мехкарийи. Лакхерчеи юкъера лаьрххӀа йолчеи дешара заведенешка кердача дешара шера дӀанийшар 6983 саг.

Республика юкъараобразовательни школаш 1974 шера чакхъяьккхар 11,8 эзар вӀашагӀатой йоӀий. Лакхерен юкъера лаьрххӀа йолеи образовании йолаш вузаши техникумаши чакхъяьккхар 5469 специалисто.

Республике я дуккхача наха лаьрхӀа йола 427 библиотека. Цул совгӀа предприятешка, организацешка, учреждененшка я технически лаьрххӀа йолеи библиотекаш. Республика библиотекашка 10 миллион совгӀа книжка да.

Къахьегамхошта гӀулакх деш я 338 киноустановка. Республика городашка а юрташка а бахача хӀара дезала хӀана а аьшна шоай доалахьа телевизораши радиоприемникаши я.

ИйслагӀча пятилетка диълагӀча шера дӀахо а унахцӀено лоравелга дегӀадоаладара, бахача наха медицински гӀулакх делга тоадара тӀадерзадаь балхаш даьд. Еррига а дӀалаьрхӀачӀ 2,3 эзар лор ва республике, юкъерча медперсонала — 7,3 эзар саг.

Бахача наха медицински гӀулакх деш я 82 больница, 152 амбулаторни поликлиникеи, 396 фельдшерски акушерски пункт, 87 кхалнаьхеи берийи консультацеш, кхыйола дарбанпрофилактически учреждененш.

Деша даха ха йоаца бераш лелладарая царна кхетам болараи нахалдаш болх беш йолеи сезонии 354 берий учреждене я, цига да 30,5 эзар бер. Республике болх беш я боккхийчарчеи бераштеи лаьрхӀа йола 11 санатории садаӀара цӀаи, дӀадахача шера цига шоашта дарба дайташи салоӀаши хилар 17 эзар гаргга саг.

Нохч-ГӀалгӀай АССР-е 1975 шера 1 январь хьатӀакхоачаш бахаш бола нах 1145 эзар саг хилар.

* * *

ИйслагӀча пятилетка гӀеххьара 1975 шу дӀадола а даь, Нохч-ГӀалгӀай АССР къахьегамхоша КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкарала жоп а луш, кхы тӀа а шерагӀа социалистически ях1 йоаржаяь шера план ханал хьалха кхоачашъярай, дӀахо республика экономикеи культуреи айарай.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Вьетнама Демократически Республике бIаьш эзараш болхлой ба транспортни наькъаши тIаьши юхаметтаоттадеш а кердадараш хьалдеш а. ДукхагIа йолча гIишлонхой коллективаша ханал хьалха кхоачашъяьй чакхдаьннача шера планаш.

СУРТА ТIА: Ханое машиннаькъа вокзалерча наькъашта реконструкци еча.

ВИА—ТАСС сурт.

ФЕ ХИЛА

Наькъашкара хьалаш эгтара кхерамегIа дола ха я Iа. Цу хана де дезаш дукха гIулакхаш хул госавтоинспекце болхлой.

ГАИ дежурни волча цIагIа авареш хиннай яхаш каст-каста телефонаш етт.

МоллагIча дийнахьа лоа делха, ша билла мегилга ховшше а беррига водителаш кийчбенизбац цу хьалашка болх бе.

Иштта наькъашка ша биллача хьалашка кхозчамхиллал фе ца хилар бахьан делаш авареш йир «Чечингстройтранс» водитела Г. Горичевске, Старо-Юртовски коа тIара оалхазараш леладеча фабрика водитела М. Мазаева, иштта кхычар а.

Наькъашка хатар хилар духхьал водителаша дисциплина лора ца яр хинна Iац. Цу гIулакха иштта бехке я наькъа кхерамерча участкашка гIум тесса декхарийла йола организацеш а.

. Цу даькъе цхьаккха хIама даьдац нов. Арсемикова кулгалдеча Грозне тIо-наькъий эксплуатационно-линейни управлене, нов. Цурова кулгалдеча тIо-наькъаши тIаьши дехкача управлене, иштта кхычар.

Шаи лоаи хинна Iац наькъашка хулача хIтараашта бехке. Керттера бахьан водителаша гIашлойн дисциплина йоацаш хилар да.

Коммунальни боахама министерства гаража водитела М. Омаева Тбилисски улицагIа гIолла воагIаш трамвайни поезд IотIехъяларга хьежанзар. Ши транспорт вIашагIкхийтар. Ираза цах лозабанзар.

«Красноармейский» совхоза водитела У. Усманова наькъа бокъо толхаярах пассажирски автобуса тIатехар машин. Автобуса водитело ший низ кхоачар дир пассажираш зулама кIалхарбахара.

Халахете а, иштта хилар ала йиш яц № 1 йолча ГПАП автобуса водитель Лештаев. Старопромысловски шоссе тIара аьрда оагIорахьа дIачуверзаш нийсса хьайоагIа автомобиль тIехъялийтанзар цо. Наькъа бокъо толхаяр бахьан долаш ши автомобиль вIашагIкхийтар, уж чIоагIа йохайир.

ГIашлоша кхоачашъяц наькъа бокъонаш. Духхьал 15 январе кхоъ гIашло лозаваьв.

Кхычарел дукхагIа лозабу корта бохабеш дола малараш мелна бола гIашлой. Иштта, трубни база сварщик А. Ровнейко корта бохабеш дола малар а мелна транспорт лелача наькъ тIа ваьлар. Водителаш шоай хулачох лоралора цох. Цхьабакъда, цхьанне — Арутюнова вIаштIехьдаланзар сихха машина ноакъара яккха. Ровнейко хала чов яь больнице вихьар.

Иштта лозавир «Сунжанефть» НГДУ слесарь В. Пискунов а.

Ховш да, трамвая е автобуса ниI дIатIа а ца яйташ хьалаьца лоаттае йиш йоацилга. Дале а, дукххача пассажираша телхаю из бокъо.

Ткъо шу даьнна пассажирка М. Дубаева ниI йийлла латтача трамвай чура Iо а ежа чIоагIа лозайир.

Укх кIира республика наькъашка 38 авари яьй, 14 сага човнаш яьй.

А. ЧЕБУШЕВ.

КАСТТА — ФИНАЛ

Массехк ди хьалха Къилбаседа - ХIирийчен столице — Орджоникидзе дIаднхьар кагирхошта юкъе шоай доIамах кIалтохаргах латара Къулбехьарча Россе хьалхле яккхара къовсамаш.

Цига дакъа лаьцар НохчГIалгIайчен сборни команда а.

Финале дакъа лаца бокъо яккхара бола къовсам дIабахьа вай республика атлетий тренераша Идигов Саламбенен Хаблиев Iумарен юкъевахийтар хIара дозалах цхьаша спортсмен — верригаш а итт саг.

Жюре доакъашхоша, спорта говзанчаша а лакха мах бир вай мехкахочо Ахтаев Асланэ гойтача хьинара.

Белгалъяь хиннача ханал хьалха котваьлар из шийца латаш хиннача спортсменел. Шоашта боккха безам тIабахийтар призовой моттигаш яьхача Европа чемпиона Юнусов Iаьлас а Тангиев Махьмада а.

Цул совгIа Российски Федераце хьалхле яккхара финале шоашта «тIеххьара дош ала» бокъо яьккхай грозненчаша С. Хасуханова, А. Хизаева.

Къовсамех лаьца дувца дийхар оаха Советски Союза спорта мастерага С. Идиговга — 28 январера 2 феврале кхаччалца городе Орджоникидзе дIахьоргья финал, аьлар цо. Цига кхы а халагIа хургда толамаш даха. ХIаьта а, сона хетачох, Россе чемпион хила гарга ва А. Ахтаев, М. Тангиев, I. Юнусов.

Г. КРУНУРОВ.

Малав-те норвежски мехкдаьтта да?

Къилбаседа форда тIа, Согне яхача форда 150 километр малхбузенгахьа, дукха мехкдаьтта доалла моттиг кораяьй. ХIанале «Штатфьорд» аьнна цIи тиллай цунах. Осло яхача городерча «Нойес Дойчланд» яхача газета корреспондента яздечох, 1977 шу хьатIакхоачаш хIара шера 265 миллион тонн коача доагор даккха лерхI укхаза.

«Штатфьорда» Ставангер яхача норвежски портови центре хиннача мехкдаьтта ярмарке йоккха дискусси хьоайир. Къилбаседа форда «мехкдаьтта столица» хургья йоах цунах кастта моттигерча кепайоазоно. Йоккхийча норвежски верфешка тIехьа ца тетташ скважинашта бурув тохара йола хи тIа лела йоккхий платформаш хьалъе болабеннаб.

Цхьабакъда скандинавски прессо къайлахьоц, мехкдаьтта ганзах Норвеге ше пайда эцаргхиларах шеко йолаш хилар. Эгтара йоккхагIа йола доазол дехьара монополеш норвежски «мехкдаьтта пирогах» доккхагIдола дакъа шоашта даккха гIерт. 105 скважинаца бурув тоха бокъо енарий спискана юкъе хьалхара моттиг «Эссо» яхача концерно дIалоац, цунна тIехьа йоагIа «Филлипс петролеум», «Стандарт ойл», «Шелл» «Тексакой» яхараш. Американски англо-голландски йоккхагIа йолча супермонополешца цхьана шоашта доагIа дакъа даккха гIерт французски, итальянски, бельгийски, кхыйола мехкдаьтта фирмаш. Малхбузен германски фирмаша, масала «Арбайдербладет» яхача норвежски газето яздечох, «доккха гIулакх деш» ФРГ доазон тIа мехкдаьтта чакхдоаха завод хьалъяра балхашка дакъа лаьен цунца «юкъарча рынкацара» шийбуззамаш чIоагIдеи тIахьех Норвеги.

Къамашта тIалаттача монополей вочa политикана цIенхаштта духьале ю Норвеге аьрдехьарча низаша. Цар еча духьалений влиянех правительства хьалхленца Къилбаседа форда тIа йолча мехкдаьтта ганзашта цIенхаштта паччахьалкхен тIахьожам лоаттабелга лерхIаш йола ши решени тIанийцай стортинга. 62 параллела къилбаседагахьа доазол дехьарча фирмашта цхьаккха тайпа концессеш телаш хургьяц. Къилбаседа форда тIа доаккхаш дола мехкдаьтта Норвеге чуухаргда.

Уж решенеш доазол дехьарча мехкдаьтта вампалашта чаме хиланзар. Цар дIадех, кIезигагIча даькъе, укх гаргарча хана североморской мехкдаьтта доаккхилга дукха алсамдаккха. Цуннa тIехьа латт стратегически политически уйлаш. «Ньюсуик» яхача американски журнало хIама къайлаца хьош язду: «Норвежски мехкдаьтта — арабски правительствашта духьала дола герз». ХIаьта Европерча американски тIема-форда низашта командующи волча адмирала Багле цун «хоадам бу»: «ТIехьтIехьагIа боккхагIа хулаш латт Норвеге стратегически лоархIам, хIаьта НАТО герзашцара низаш кхы а чIоагIде деза Къилбаседа форда районе». Атлантически «керий» хьашташ дувцаш тамаш е йиш йолаш дац, «Шелл» концерна директорех цхьанне кхерам тIатувсаш даь къамаьл: —«Нагахьа санна моттигерча **(Норвежски—В. А)** Iаьдалаша монополеша яхар ца дой, мехкдаьтта даккхара цхьаккха тайпа инвестицеш тергьяц». Цхьабакъда цунца цхьана ховш да духхьала цхьа «Шелл» яхача компане оборотни капиталл Норвеге ерригача къаман продукта маьхал дукха тIех йолга. Укхаза хаттар отт: малав норвежски мехкдаьтта да?

Норвеги НАТО-х селла чIоагIа дIатоха гIертар цунна пайданна-м дий-хьогI. Дуккхача даькъе эне да, цу гIулакхо кхы а чIоагIагIа караюгаргья из атлантически альянса.

В. АНДРИАНОВ. (АПН).

ХУНТАНА СУД ЕШ ЛАТТ

МЕХИКОРА ЗАСЕДАНИ

Ткъаь пхийтта эзар дош. ХIаьта царех хIаране чIоагIIа бехке ю чилийски тIема хунта. Американски паччахьалкхений Организаце сага бокъонашта йолча Комиссе болх бувцача цу доклада автораш мел юхаозалуш хиннабале а, Пиночета режим цу тIа белгалъяьккхай нах боаберий, низаш дерий, нах набахтенашка боахкаберий режим санна. Харцде йиш йоацаш дола, лийца боахкарашта «низеш деш, къиза таIазараш тIалоаттадеш, гоама бола гIулакхаш леладеш» хилара тешал деш дола документаш гулдаьд Комиссе.

ДIадаха шу чакхдоалаш ООН-а Генеральни Ассамблея сессе 90 мехко Чиле политически гIулакхашта лийца боакка нах хьахецилгех сага бокъонаш юхаоттаелгех дIадехаш йолча резолюцена тIехьа голосовани яьча хана хунто «дунен халкъашта юкъера коммунизма тийша болх ба» аьлар цу решенех. ХIанз из гIертар кхыметтел «опровержени» яр санна дола дош доацар юкъедаккха а. ОАГ Комиссе яьча выводашта духьала даккха цхьаккха хIама хиланзар американски паччахьалкхений Организзацерча хунта викала Тружкой.

Пиночетан цун гIончаштен цхьаккха хIэма дегаза хетац мел баьккха а режима «бос баккхари» цу тайппара общественни мнене уйла ший гIулакхешта тIера дIатувлаяран. Белггала аьлча, цар цхьа гIулакх тIадихьад йовзаш йолча «Уолтер Томсон» яхача американски рекламни фирмана, цо даьча гIулакхах цунна наьха санна гонорар а лургйолаш. Цхьабакъда цу тайпара дика тешаме боаца болх дIатIанийцабац фирмо. Чакхдаьннадац хунто боабаьча чилийций дезалех дувца меткIаьлеш тIа а долаш мах тела объявленеш США кепайоазон тIа араяхара новкъосталца общественни мнени Iехае гIортар а. Кхыметтел «Вашингтон пост» яхача газето а бехке яьй Сантьягорча инаралий из эхь дайна кампани.

Цу цхьан ханна прессе тIа кердa-керда хоамаш арадувла Чиле южаш йоацача террора хьакъехьа. Гучаювл хунто акха гIулакхаш леладеш, сага эггара сийлехьа йола бокъонаш цо Iохьеккаеш йола факташ.

Ю. ГВОЗДЕВ, АПН комментатор.

ЦIИЙИ АХЧЕИ

Шовзткъе шиъ эзар стерлингий фунт... Британски оборона министерства укх деннoшка духхьал иззал ахчан мах бир 1972 шера 30 январе граждански бокъоний гадоаккхаш Дэрре маьрша демонстраци хиннача хана английски салташа топаш йийтта боабаьча наьха. Кхо шу гаргга ха ишай уж бехке ца хилар бакъдаь тIаэцара а хIаьта иштта эхь йа хеташ хьан мел мах ба хойташ йола «калькуляци» оттаяра а.

Масала, Дохерти Патриках йисача жерочо 16 эзар 575 стерлингий фунт эцаргья. Е цхьа пенс кIезигагIа а, е цхьа пенс дукхагIа а ца эцаш. Цу хана ткъеста шу даьнна хиннача Уильям Нэша нанна еррига а 250 фунт мара ягIац, хIаьта из хул, дагалоххарагIа аьлча, Уильям эца дага хиннача дарегIча мотоцикла мах.

Цохертин Нэши дIабехка боажкача Богсайдерча, Дэрри яхача къилбаседаирландски города католически районерча кашмашка хиннав со, «цIий Iодахача кIираадийнахьа» английски салташа вийнав» аьнна тIагIолла даь цхьатарра йоазош а долаш дола кхойтта каш бIаргадайнад сона. Аьшка бесарча цхьан католически жIарга тIа гам хьоккаш даь йоазув дар: «Патрик Джозеф Дохерти. 1939—1972. Ирланде ер кашаш мел долча хана, паргIата йоацача Ирланде цIаккха а машар хургбац».

Цул тIехьагIа хайра сона, уж дешаш республиканца Пирса даьча къамаьлацара долга: «Царна хет шоаш Ирланди теяьй аьнна. Цхьабакъда уж Iовдалаш, Iовдалаш, Iовдалаш ба! ХIаьта Ирланде ер кашаш мел долча хана...» Ах бIаь шу хьалха аьннад уж дешаш, цхьабакъда хIанз а тахан аьлча санна дек уж.

«ЦIий Iодахача кIиранден» хьалхара шу дузаш вахар со Уильям Нэш ваьхача цIагIа. Ше йоаккхача хана эггара тIехьарча демонстраце даьца ваьхав из. ВоI морге вихьав, да — госпитале. Човнаш яьчул тIехьагIа кхы ца верзаш иштта висав Джек Нэш. «Пхоно гIапда чу хоэваьв со,—йоах цо. — ХьалгIотталац. Когашта хьалкхоабалац». Киназера чуера Уильяма нана. Хий ца доагIаш цIийденна бIаргаш — дийлха да. Блокнот дIакъайлар аз..

Дэрри герз деттащ дов даьча шоллагIча дийнахьа британски бIун командоване жоп деннад, «боа мел баьраш герз долаш хиннаб», салташта герз дийттад, гранаташ йийттай цар аьнна. ХIанз оборона министерства мужIарал ду: боа мел баьраш герз доацаш хиннаб. Цхьабакъда цу цхьан ханна цхьаькха йоах цо, цу хана бIу законагIа доагIар кхоачашдеш хиннаб, автоматаши бомбаши йолаш болча нахах лоралуш, хиннаб». ТIаккха, нагахьа санна из ишта дале цхьаь цаI «террорист» хIана лаьцавац? Царех цхьаккха а кхыметтел чов яь а хIана хиннавац, цхьабакъда кхойтта демонстрант-м вийнав? Цу хаттарашта жоп луш бац тIемахой...

ТIаккха цу тамашийнача бахьанагIа инислу цхьаккха а бехке воацаш. Е байнараш а, е уж боабаьраш а. 42 эзар стерлингий фунтаца чакхдоалаш хул-кх хIаьта Дэрре «цIий Iодахача кIиранден» дош Хулий-те? Кхыметтел буржуазни газеташа а язду, зулама хьалхара бехказа бовла безам болаш джентльменски IаьдалагIа — уйла а яь камаьршша — из де мегадац тIемахошта. ХIаьта юххера а эгIазали гIайгIен IотIатохар мара хIама даьлац вешта а саготонех бива латтача Ольстера кала чу.

— Сага вахар ахчанца дусталургдац, — аьлар Дохерти Патриках йисача жерочо, мар верах доагIача компенсаце хьакъехьа шийга хоам бича.

Э. ЧЕПОРОВ, АПН соб. корр.

Iилма-практически конференци

Укх деношка города Грозне республика культура болхлой Iилма-практически конференци хилар. Цига «КПСС XXIV-ча съезда решенешка хьежжа республика къахьегамхой марксизма - ленинизма мировоззрени хьакхоллача культура учреждений лоархIам» яхача темах доклад йир республика культура министра В. А. Татаева.

Коммунизма, советски патриотизма, пролетарски интернационализма уйла йолаш къахьегамхой хьалкхебеча парте тешшаме гIончаш - хилар культура учреждений керттера декхар да, аьлар докладчика.

Культура учреждене балха тIа зеденначох, тIайоагIача хана де дезачох конференце къамаьл дир Наурски района Мекенская яхача станица юртарча культура Цlен директора О. Т. Мульгинас. Цо дийцар моттигера актив, юрта специалисташ, интеллигенци юкъе а увзаш къахьегамхошта юкъе беча коммунистически кхетам балара а, культурно-просветительни а балхах.

Къахьегамхой советски патриотизма, интернационализма, атеизма уйланца хьалкхебеча районе беш болча боккхача балхах дийцар Мэлгобекски района районни библиотека заведующе Петровас.

Конференце чулоацам бедаш къамаьл дир Гудермесерча районни библиотека дIахьа лелача фонда заведующе Г. Н. Пермяковас. Ший къамаьл цо хетадир «Вай ханарча лоархIамеча дешаех долча литературана пропаганда еча марксизма - ленинизма классикий произведенеех пайда эцара формаши методаши» яхача темана.

«Iилман лардаш караерзаеча берий библиотеко гIо дарах» зеденначох дийцар Шелковской берий библиотека заведующе Хасаева Марема.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам балара даькъе культучреждениеша беча балхах дийцар Веденски районни библиотека заведующе Х. Таймосханова, Грозненски района Къаьнача АтагIарча районни культура Цlен директора Т. Имаева, А. П. Чехова цIерагIча республикански библиотека къаман - краеведчески отдела заведующе М. А. Айдаевас, иштта кхычар.

Конференце доакъашхоша республика къахьегамхой марксистско - ленински мировоззрени йолаш хилийтара культура учреждениеша бе безача балха рекомендацеш тIаийцар.

Р. ЯНДИЕВА.

Дагестанах ала а доагIаш оал халкъий промыслай заповедник я из, аьле. Гаьнарча бIаьшерашка денз цига бахача наьха самобытни искусство дика лоархIаш хиннай.

Лакхача лоамашка хозача метте улл аварски юрт Гоцатль.

Из йовзаш я цун хозача цIеноех, хьаьIа цIенача хин хьастех. Бакъда, Гоцатле эггара чIоагIагIа доккхал дераш халкъа говзанчаш ба. Цар дото тIа Iаьрж а доаккхаш яь хIамаш: чхьагIара сервизаш, пхьегIаш, кхалнаха хозаленна лелаю хIамаш Англе, США, Франце, Канаде, Японе хиннача выставкашка хьахьоккхаш хиннай, хIаьта цига хинна дуккха нах цецбоахаш а хиннай.

Дуккха дикен хозен хIамаш хьаяьй комсомолка Магомедова Сабигата (сурта тIа).

Р. ДИКА сурт. ТАСС фотохроника.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

18 ЯНВАРЬ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 10.00. Йоккха зал. «Са комсомольски къонал» яха республикански комсомольски илле фестиваль. 18.00. «Вай заман къонал» яха тематически кинош хьоккхар. 19.00. «Интер» яхача вокально-инструментальни ансамбла концерт.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Къона техник» яха клуб. Автомоделий выставка. 12.00. Настольни теннисах йола яхьаш. 17.00. «Са республика иллеш» яха духовой оркестра концерт. 19.00. Эстрадни музыка сайре.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 17.00. Бешамаш лелаерий клуба занятн.

Пролетбата цIерагIа культура ЦIа. 13.00. Саг яхар йоалаяр торжественно дездар. 20.00. Кагирхой салаIара сайре. «Круг» яхача вокально-инструментальни ансамбла выступлени.

А. М. Горьке цIерагIа клуб. 17.00. Коталон 30 шу дизара хетаяь общественно - политически чтенеш. «Москвана юхе немецко-фашистски бIу хьалакбар» яха лекци. Цул тIехьагIа кинофильмаш хьоккхаргда.

19 ЯНВАРЬ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.00, 11.00. Болх беш да берашта кхелетараштен лаьрхIа «Заманхо» яха кинотеатр. 10.00. Йоккха зал. «Са комсомольски къонал» яха комсомольски илле республикански фестиваль. 14.00. «Сийгалг» яхача клубе концерт. 19.00. «Интер» яха вокально - инструментальни ансамбла выступлени.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Гайдар хьалха вода» яха беседа. 11.00. «Тимура цун команден» яха кинофильм. 13.00. Спортивни ловзараш. 18.00. «Коталон 30 шу дизара накъадолхаш». К. Симонов. «Салте а волаш цхьаккха ваьвац».

Просвещене болхлой ЦIа. 15.00. Коталон 30 шу дизара накъадолхаш. «Ленинград — турпал-город» яха кинофильм. 19.00. М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра актерашца вIашагIкхетара театрализовани сайре.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 10.00. Филателистий клуба занятн. 10.00. А. Гайдара творчествана хетаяь берий утренник. 12.00. Болх беш да «Космонавт» яха берий кинотеатр.

А. М. Горье цIерагIа клуб. «Тха Ильич» яха берашта лаьрхIа беседа. 14.00. Болх беш да «Сийгалг яха берий кинотеатр.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

«БЕКЕ КЪОНГАШТА» ХЕТАЯЬ

Самардийнахь Грозненски района «Комсомольское» яхача юрта культура ЦIагIа дукха нах гулбелар. «Беке къонгаш» яха А. Бокова роман дувцара хетаьча книжкаш дешарий конференце гулбелар «Советская Россия» колхоза хьайбаш леладераш, механизатораш, доаркаши специалисташи, юрта гIулакхера нах.

Конференци хьайийллар юртарча библиотека заведующе Г. Е. Куликовас.

«Нохч-ГIалгIай литература цегIадара наькъехи писателa творчески наькъахи» къамаьл дир № 1 йолча школа директора Махмаев Джамалдина.

Романа массови сценаехи цар лоархIамахи» лаьца къамаьл дир «Советская Россия» колхоза экономиста Цинцаева Тамарас, «Халкъий доттагIала гемах» — колхоза секретара Зубаева ТIауса, «Образий вахара низах» — № 1 йолча школа хьехархочо Ахмадова ПаьтIамата, «Революционни сахкетам лакхбаларах» — дуккхача шерий культурни тьбгIений директора Басханов Кюре, иштта дIахо а.

ЛадугIараш(та) къаьстта сакъердаме хеташ а чулоацам болаш а дар романа тIа «Классови къовсам хьахьокхаварх» хьехархочо Стоd... Аннас даь къамаьл.

Цул тIехьагIа дош лу романа автора А. Боковна. «Беке къонгаш» ше хьакколлара(х) дийцар цо гулбеннарашта.

Романах лаьца конференце тIеххьара дош оалаш къамаьл дир колхоза парткома секретара Шуаипов Шарпуде.

Конференце доакъашхоша чIоагIа пайда эцаш сакъердаме чакхъяьлар конференци. Из кийчъеча а чакхйоаккхача а юртарча библиотека заведующена Г. Куликовайна доккха новкъостал дир А. Чехова цIерагIча республикански библиотека болхлоша.

С. БЕРДОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

18 январь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени «Фаьлг». 10.00 — Дай-ноаной шоана. 10.30— Босбола телевидени. Пушкина цIерагIа йолча изобразительни искусства паччахьалкхен музей. Музеяшкен выставочни залашкен гIолла. (цхьоалагIа передача). 11.00 — Босбола телевидени. «Iуйрийнара почта» яха музыкальни программа. 11.30 — Босбола телевидени. Стандартий паччахьалкхен комитета председатела Бойкова пресс-конференци. 12.00—«БIаргаш дайнараша дувц» яха документальни фильм. 12.30 — «УнахцIено». Iилман-популярни программа. 13.00 — Босбола телевидени. Концерт. 13.15 — «Москва а мосвичаш а». 13.45— Босбола телевидени. «Поэзия». Имант Аузинь. 14.00 — Босбола телевидени. Хоккеех йола СССР-а чемпионат. 16.15 — Дицлургдоаца киноленташ. «Максим юхавар» яха художественни фильм. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильм. 18.30 — Босбола телевидени. БIаргагуш дар. ... тешa хала дар. 19.30 — Босбола телевидени. «Илли-74» яхача Еррнгсоюзни телевизионни фестивала хоадам беш дола концерт. (ЦхьоалагIча январе хиннар кердадаккхар). 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Илли-74» яхача Ерригсоюзни телевизионни фестивала хоадам беш дола концерт дIахьодахьар. 23.10 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

11.50 — Мастер, дешархо кхетамца кхеве. «Автоспецоборудовани» завода токарь Урусов. 12.00 — Босбола телевидени. Дунаевске произведенешцара концерт. Ленинградера передача. 12.30 — Город Грозне бахача къахьегамхошта чуIе дукхагIа цIеноц хилийта (гIалгIай меттала). 12.50 — Сийлахь-йоккхача Коталон 30 шу дизар. «Щите тури» яха художественни фильм. «Приказано выжить» яха шоллагIа фильм.

19 январь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Берашта йола Iуйрийнара гимнастика. 9.20— Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — Советски Союза гIулакх деш ва. 11.00 — «Музыкальни киоск». 11.30 — Босбола телевидени. Викторина шоллагIча тура хатарашта дола жопаш. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — Босбола телевидени. Илли доах Лили Ивановас. Ленинградера передача. 14.00 — Акробатиках йола телевизионни матч. Варшава — София— Москва. 15.30 — ТIема шерех дагадоагIараш. «Хьежа сога» яха художественни фильм. 17.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама. 17.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.20 — Босбола телевидени. «КиноникъбархоI клуб» 19.20 — «Модах йола уйлаш» яхача Iилман - популярни фильма премьера. 19.30 — Босбола телевидени «Клары Газуля театр» яхача телевизионни спектакла премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Бале-меттала». Передача дIахьу Львов-Анохина. 22.45 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

12.00 — Атеизма лардаш дешархошка дIайовзийта. Биологе урокашка атеистически кхетамца дешархой кхебар. 12.20 — Сийлахь-йоккхача Коталон 30 шу дизар. «Щити тури» яха художественни фильм. «Обжалованию не подлежит» яха кхоалагIа фильм. 17.00— «Гургал» (нохчий меттала). 17.30 — Сийлахь-йоккхача Коталон 30 шу дизар. «Щити тури» яха художественни фильм. «ТIеххьара доазув» яха диълагIа фильм.

РАДИО

18 январь

6.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). 6.45 — Ховмаш 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — «Къонал» яха радиовыпуск. 13.00 — «Ленини партин шоллагIа баь вежарий ба» яха радиокомпозици (гIалгIай меттала). 13.20 — Кхалнаха хетадаь концерт (гIалгIай меттала). 14.00 — «Юртарча клубе». яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 14.15 — «Пятилетка тIеххьара шу» яха корреспонденци (нохчий меттала). 14.30 — «Поэтически лениниана». Владимир Ильич Ленинах йола стихаш. 14.55 — Ашараш. 15.15 — ТIема шерий иллеш. 16.00 — «Вай доттагIа — Iалам» яха радиожурнал. 16.30 — Гудермесски района хьайбашлеладерашта дола концерт (нохчий меттала). 14.00 — «Интернациональни доттагIлен радиоклуб». 14.20 — Советски Эскара БIухой письмоех дола концерт (гIалгIай меттала). 15.15 — Газ чакхйоаккхача завода гIишлошъерашта дола концерт. 16.00 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск. 16.30 — Ашараш. Фонотека гIара фондовой записаш (нохчий меттала). 18.30 — Иллеца доттагIал дараштa дола концерт (гIалгIай меттала).

19 январь

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш 7.35 — Ашараш. 8.25 — Шоана дукха еза эшараш. 13.00 — «Ше сийгаш» (гIалгIай меттала). 13.30 — Ашараш. 13.40 — Сийлахь - йоккхача Коталон 30 шу дизарга. «Сийлахь-йоккха «Котало» яха передача (нохчий ...

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозне хувцалуш морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, делкъелцца дохк а доаллаш, бе-беча оагIорахьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гIолла I—6. Грозне 2—4 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи ломмен кIезиг-дукха морхаш а йолаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, къулба-малхбоалехьара 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура бийсашка 3—8 градус шелал, денoшка 3—8 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 9 (3-гIа этаж), Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокх аьерча секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен —2-80-71.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры—3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен денoшка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Револоце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 507.